

บทที่ 6

การดำรงอยู่และความเปลี่ยนแปลงของลำพวน อำเภอบ้านหมี่

จากการศึกษาถึงการขับลำพวนของชาวไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ในบทที่ผ่านมาทำให้เห็นถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่แสดงถึงคุณลักษณะของลำพวนภายใต้บริบทชาวไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ แล้วนั้น ในบทนี้ ผู้วิจัยจะขยายคำอธิบายต่อเพื่อแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่และความเปลี่ยนแปลงของลำพวนจากภาพในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้กระแสความความเจริญและการพัฒนาที่เข้ามาในสังคมชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ เป็นเส้นแบ่งขอบเขตของช่วงเวลาดังกล่าว ว่ามีสถานภาพแตกต่างไปจากเดิมอย่างไร ภายใต้บริบทของอำเภอบ้านหมี่ ที่มีการปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในมุมมองเรื่องอัตลักษณ์ของลำพวน และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อลำพวน ดังนี้

1. เกณฑ์ด้านการสื่อสาร

- 1.1 ผู้ส่งสาร ได้แก่ หมอลำ และหมอแคน
- 1.2 เนื้อหาสาร ได้แก่ เนื้อหาจากนิทานหรือตำนานพื้นบ้านดั้งเดิม และเนื้อหาที่หมอลำประดิษฐ์ขึ้นเอง
- 1.3 ช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ สถานที่ที่ใช้แสดง งานพิธีที่มีการแสดงลำพวน
- 1.4 ผู้รับสาร ได้แก่ ผู้ชม หรือผู้ฟัง

2. เกณฑ์ด้านหน้าที่ของลำพวน

- 2.1 การทำหน้าที่ในระดับตัวบุคคล
- 2.2 การทำหน้าที่ในระดับเครือญาติและชุมชน
- 2.3 การทำหน้าที่ในระดับสังคม

3. เกณฑ์ด้านคุณค่าและความหมาย

- 3.1 จิตวิญญาณ
- 3.2 คุณค่าทางภาษา วรรณศิลป์
- 3.3 คติสอนใจ
- 3.4 คุณค่าด้านอัตลักษณ์

1. เกณฑ์ด้านการสื่อสาร

ในการศึกษาถึงสถานภาพและการเปลี่ยนแปลงของลำพวน ของชาวไทยพวน อำเภอ บ้านหมี่ จากอดีตถึงปัจจุบัน ในฐานะที่ลำพวนเป็นสื่อพื้นบ้านประเภทหนึ่งซึ่งเป็นสื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนนั้น องค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาคือองค์ประกอบด้านการสื่อสารซึ่งได้แก่ หมอลำและหมอแคน เพื่อวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะของผู้ส่งสาร และปัญหาเรื่องผู้ส่งสาร (Sender) ที่อาจลดน้อยหรือหายไป และยังมีผู้สืบทอด ซึ่งผู้ส่งสารของสื่อพื้นบ้านส่วนใหญ่มักอยู่ในวัย สูงอายุแล้ว ด้านเนื้อหาสาร (Message) ที่ขาดความทันสมัยเข้ากับปัจจุบัน ด้านช่องทางการ สื่อสาร (Channel) ในรูปแบบเดิมที่เริ่มไม่เห็นความสำคัญของลำพวน ในขณะที่ยังคงมีพื้นที่หรือ ช่องทางนั้นอยู่ ตลอดจนผู้ชม (Receiver) ที่เหลือแต่ผู้ชมรุ่นเก่าซึ่งอายุมากแล้ว ส่วนเยาวชนคนรุ่นใหม่ก็ไม่ได้ให้ความสนใจในการขับลำพวน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ผู้ส่งสาร

1.1.1 หมอลำ

หมอลำจัดเป็นผู้ส่งสารในกระบวนการสื่อสาร จึงต้องเป็นผู้มีความสามารถ และมีพรสวรรค์ในด้านต่างๆ ประกอบกัน ทั้งนี้ หมอลำพวนในอำเภอบ้านหมี่นั้น ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งทางด้านปริมาณหมอลำและคุณภาพของหมอลำที่เหลือแต่หมอลำสมัครเล่น ดังตารางที่ 6.1

ตารางที่ 6.1

แสดงสถานภาพของหมอลำพวนในอดีตและปัจจุบัน

สถานภาพของหมอลำพวนในอดีต	สถานภาพของหมอลำพวนในปัจจุบัน
1) ต้องมีใจรักและความชื่นชอบในการขับลำพวนเป็นทุนเดิม	1) เป็นผู้เคยเป็นผู้ฟังตั้งแต่ในอดีตมาก่อนและมีความชอบฟังลำพวนเป็นทุนเดิม
2) มีความสนใจใฝ่รู้ทั้งในแง่ที่จะเป็นหมอลำอาชีพและหมอลำสมัครเล่น	2) มีความสนใจอยากสืบทอดหมอลำพวนไว้ส่วนใหญ่จึงเป็นหมอลำสมัครเล่น
3) ฝึกฝนตั้งแต่อายุยังน้อยอยู่ตลอดเวลา	3) เริ่มฝึกเมื่ออายุมากแล้ว เนื่องจากในอดีตเป็นเพียงผู้ฟังเท่านั้น
4) เป็นผู้มีความประพฤติดี	4) เป็นผู้มีความจำดี เนื่องจากบทกลอนลำอาจเป็นบทที่ได้เขียนบันทึกโดยหมอลำอาชีพไว้แล้ว
5) เป็นการถ่ายทอดของตระกูล	5) เลือกผู้สนใจมาฝึกหัดในการขับลำพวน
6) มีหมอลำอาชีพและหมอลำสมัครเล่นจำนวนมากพอสมควร	6) หมอลำอาชีพเหลือเพียง 1 คน มีแต่หมอลำสมัครเล่นประจำหมู่บ้าน

1) การขับลำพวนนั้นผู้ที่เป็หมอลำจำเป็นต้องมีใจรักและมีความชื่นชอบในการขับลำพวนเป็นทุนเดิมอยู่แล้วจึงจะสามารถขับลำพวนได้ ซึ่งในปัจจุบันนั้นผู้เริ่มหัดหมอลำพวนยังต้องเป็นผู้ที่เคยฟังลำพวนมาก่อน และเกิดความชอบจึงเริ่มหัดลำเองในลักษณะหมอลำสมัครเล่น และที่สำคัญในอดีตหมอลำเติบโตมากับการขับลำพวนอยู่แล้ว แต่ปัจจุบันโตมากับบรรยากาศวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยนไป ในอดีตการเริ่มต้นขับลำพวน เกิดจากความสนใจที่มีขึ้นเองด้วยใจรัก ไม่ได้มีใครเป็นผู้ชักชวนให้ฝึกหัดการขับลำพวน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นและเข้าสู่อาชีพหมอลำของหมอลำพวนในอดีต ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ลำเล่น ลำหัว มีงานอะไรก็ไปลำเล่นตามบ้านงาน เพราะเราใจมันชอบ” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับปัจจุบันการเริ่มต้นขับลำพวน แสดงให้เห็นถึงการเริ่มต้นจากครูผู้สอนในโรงเรียน เป็นผู้จุดประกายความสนใจโดยเริ่มต้นมาจากเพลงกล่อมเด็กก่อน แล้วจึงเริ่มพยายาม

ฝึกหัดการขับลำพวน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของผู้ที่สนใจขับลำพวนโดยเริ่มจากการเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของเยาวชนชาวไทยพวน ดังนี้

เริ่มมีความสนใจตอน ป.4 ครูที่โรงเรียนให้ไปหาบทเพลงกล่อมลูกมาส่ง เราเป็นคนพวนก็ไปให้ผู้ใหญ่เขียนบทกล่อมลูกของพวนมาให้ ร้องคล้ายๆ กับลำพวนเลยเริ่มสนใจว่าลำพวนมันยากแค่ไหนถึงจะร้องได้ จากนั้นก็เริ่มฝึกลำพวนไปด้วยหัดร้องเองมาเรื่อย (วรรณศิริ ศิริพันธ์, สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2551)

2) ในอดีตหมอลำต้องมีความสนใจใฝ่รู้ทั้งผู้ที่จะเป็นหมอลำอาชีพและหมอลำสมัครเล่น ต้องมีความสนใจ โดยไปหาครู อาจารย์ให้สอนให้ตั้งแต่ยังเด็ก ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ซึ่งกล่าวว่า “มีครูบาอาจารย์ฝึกให้เราอยากลำเป็นร้องเป็นเราก็ไปหาอาจารย์เขาไปเรียนเราก็ไปหาครูมีดอกไม้ธูปเทียน ไปยกครู ภาษาพวน เรียกว่า ขึ้นอ้อกับ อาจารย์อยู่ยู่ อยู่บ้านหมี่ใหญ่ตายไปนานแล้ว ไปเรียนตั้งแต่ยังเด็ก” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันผู้ที่จะเป็นหมอลำพวนส่วนใหญ่ยังเริ่มต้นจากความสนใจใฝ่รู้และต้องการที่จะสืบทอดหรืออนุรักษ์ การขับลำพวนไว้ ซึ่งโดยมากจะเป็นเพียงหมอลำสมัครเล่นเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเริ่มฝึกหัดเมื่อมีอายุมากแล้ว ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ซึ่งกล่าวว่า “ยายเสวก บ้านหินปักใหญ่ มาเรียนไป มาเอาอ้อกับยายไปเคาก็ลำได้อยู่แต่ไม่ออกงาน ลำเล่น ลำห้อยอยู่ตามบ้าน มาเรียนด้วยกันสามคนแต่ไม่ได้ ได้แต่ยายเสวก” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

3) การจะเป็นหมอลำพวนได้นั้นจำเป็นต้องฝึกฝนตั้งอายุยังน้อยอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะหมอลำอาชีพ แต่ในปัจจุบันเนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ที่เริ่มหัดการขับลำพวนจะเป็นผู้ที่เคยเป็นเพียงผู้ฟังรุ่นเก่ามาตั้งแต่ในอดีต จึงทำให้เริ่มขับลำพวนเมื่ออายุมากแล้วและสามารถเป็นได้เพียงหมอลำสมัครเล่นเท่านั้น โดยการจะเป็นหมอลำพวนได้นั้น ในอดีตผู้ที่มีความสนใจจะต้องฝึกฝนการขับลำพวนจะต้องเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่อายุยังน้อย ซึ่งอาจเริ่มจากความสนใจส่วนตัวและฝึกหัดด้วยตนเองเสียก่อนแล้วจึงจะไปขอขึ้นอ้อกับอาจารย์หรือหมอลำอาชีพต่อไป ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “เมื่อแรกตั้งแต่อายุยังน้อยๆ ไปเลี้ยงควายให้แม่ให้พ่อไปลำเล่นในป่าคนเดียวลำอยู่คนเดียวไม่มีหมอลำแคน เพราะชอบลำไป เห็นอะไรก็ลำใส่ลงไปไหน ไปทั่ว” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันนั้นจะเห็นได้ว่า ผู้ที่เริ่มหัดขับลำพวนจะเป็นผู้ที่อายุมากพอสมควรแล้วและมาฝึกการขับลำพวนหรือขึ้นอ้อเพื่อเป็นหมอลำสมัครเล่นมากกว่าหมอลำอาชีพ และส่วน

ใหญ่จะเคยเป็นผู้ชมการขับลำพวนมาก่อนหน้านี้และมีความสนใจใคร่อยากอนุรักษ์หรือสืบทอดการขับลำพวนไว้ ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า“ยายเสวก บ้านหินปักใหญ่ มาเรียนไป มาเอาข้อกับยายไปเค้าก็ลำได้อยู่แต่ไม่ออกงาน ลำเล่นลำหัวอยู่ตามบ้าน มาเรียนด้วยกันสามคนแต่ไม่ได้ ได้แต่ยายเสวก” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ส่วนผู้นำชุมชนและเยาวชนชาวไทยพวนได้กล่าวถึงการฝึกฝนขับลำพวนไว้ ดังนี้

หลายคนที่ยังลำได้ แต่ลำได้เหมือนลักษณะสาธิต สนุกสนานกัน คือไม่ได้เป็นเรื่องเป็นราว คนที่อายุ 60 ปี ขึ้นไปที่ยังอยู่จะลำได้แต่รุ่น 50 รุ่น 40 ปี แทบจะไม่มีเหลือแต่รุ่นเก่า. . . แต่ทุกที่มีหมอลำประจำหมู่บ้านแต่จะเป็นหมอลำสมัครเล่นอยู่ในรุ่นคนแก่ๆ แต่จะมีปัญหาเพราะไม่มีคนสืบทอด (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ความจริงยังมีเพื่อนๆ รุ่นผมที่ลำพวนได้อยู่อีก 6-7 คน แต่อยู่คนละหมู่บ้านกัน บางคนก็เข้ามาเรียนกรุงเทพฯแล้ว เค้าก็ลำพวนได้ดีเก่ง มีงานอะไรก็ขึ้นลำ แต่ในอำเภอบ้านหมี่นี้มีผมคนเดียวที่ไปขึ้นอ้อ ยกครูกับหมอลำสมบท คนอื่นๆ ก็ฝึกร้องกันเองไม่ได้ไปเอาอ้อ (วรรณศิริ ศิริพันธุ์, สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2551)

4) หมอลำพวนส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีไหวพริบปฏิภาณดี เนื่องจากต้องใช้ทักษะในการคิดประดิษฐ์กลอนลำด้วยตนเอง ให้มีความเหมาะสมกับงานที่ไปแสดง เช่น งานบวช เนื้อหาที่ลำต้องมีความเกี่ยวข้องกับงานนั้นๆ ซึ่งส่วนใหญ่หมอลำจะเป็นผู้แต่งขึ้นเอง โดยต้องมีการเตรียมตัวล่วงหน้า แต่สำหรับในปัจจุบันอาจมีการเขียนบันทึกคำลำ หรือตัวอย่างที่เป็นต้นแบบจากหมอลำอาชีพในการขับลำพวนตามโอกาสต่างๆ ให้หมอลำสมัครเล่นได้ท่องจำไปขับลำพวนตามบทเดิมจึงจำเป็นต้องเป็นผู้มีความจำดีด้วย โดยในอดีตผู้ที่เป็หมอลำอาชีพจึงต้องอาศัยไหวพริบปฏิภาณที่ดี เนื่องจากต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์คำผญาขึ้นตามเนื้อหาที่ต้องการแสดง ประกอบกับในอดีตชาวไทยพวนไม่นิยมส่งลูกหลานเข้าเรียนหนังสือ ทำให้ยังไม่มีการจดบันทึกถ้อยคำการขับลำพวน ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้น หมอลำจึงจำเป็นต้องมีไหวพริบปฏิภาณในการแต่งหรือจดจำกลอนหมอลำไว้เป็นอย่างดี ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ดังนี้

ในคำลำเราก็แต่งเอง มันจะคล้องกับงานของเขา เราก็แต่งเอา ใช้หัวคิดแต่งเอง เราต้องคิดเอาเองไม่มีตัวอย่าง ไม่มีหนังสือ เราต้องประดิษฐ์เอง แต่งเองไปกับเขา อย่างไปงานศพเราก็แต่งเอาไปตามงานของเขา ยากเราไม่ตัวอย่างที่เราจะไปตามเขา เราประดิษฐ์เอง (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบัน ชาวไทยพวนได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือวัดมากขึ้น จึงทำให้มีการจดถ้อยคำหรือกลอนลำในการขับลำพวนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และสำหรับใช้เป็นตัวอย่าง แนวทางในการขับลำพวนของผู้ที่เริ่มหัดขับลำพวน หรือสำหรับหมอลำสมัครเล่นใช้เพื่ออ่านและท่องจำเวลาขับลำพวน แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ปัจจุบันจะมีการจัดบันทึกบทสำหรับขับลำพวนไว้ใช้ หมอลำสมัครเล่นก็ยังจำเป็นต้องใช้ไหวพริบปฏิภาณเช่นเดียวกับในอดีต เพื่อให้ตัวหมอลำสามารถฝึกฝนจนเกิดทักษะขึ้นเป็นของตนเอง ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวนที่กล่าวว่า “คนหินปักเค้ามา เราก็ขึ้นครูขึ้นอ้อ สอนคำลำให้ไปบ้าง เอาอยู่ เอาแต่จุดสำคัญเราก็จดให้เค้าไป” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามที่คุณำชุมชนไทยพวนได้กล่าวว่า “บทกลอนลำพวน มีการถอด เขียนไว้ ไม่เข้าใจทำนองเลยหายไป เวลาขึ้นครูก็เอาบทกลอนไปท่องให้ได้ทำนองจนเกิดปฏิภาณไหวพริบขึ้นมา สามารถดันไปได้” (ชินบัญชี่ สุคันธวิภิต, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

5) เป็นการสืบทอดในวงศ์ตระกูล หากครอบครัวใดมีบรรพบุรุษหรือปู่ยาตายาย เป็นหมอลำพวน มักถ่ายทอดให้ลูกหลานของตนได้ฝึกหัดขับลำพวนให้เป็นด้วย เนื่องจากในอดีตลำพวนได้รับความนิยมจากชาวไทยพวนเป็นอย่างมาก จนกลายเป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ คนพวนมักจะมีการสืบทอดอาชีพการขับลำพวนไปยังลูกหลานของตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นเพราะแต่ก่อนลำพวนยังเป็นนันทนาการเพียงอย่างเดียวของชาวไทยพวน จึงมองว่าการขับลำพวนเป็นทักษะที่ลูกหลานควรฝึกฝนไว้ใช้ผ่อนคลายอารมณ์หลังจากเสร็จงาน หรืออาจรวมถึงได้สังเกตเห็นว่าการขับลำพวนสามารถนำมาซึ่งรายได้เสริมสำหรับผู้ที่มีความสามารถในการขับได้อย่างไพเราะอีกด้วย ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “คำจ้างสองพัน ถ้าไม่ไกลก็พันห้า แบ่งหมอลำคนอื่น ยายเอาเยอะกว่าหมอลำคนอื่นได้สามร้อยบาท บางทีก็ 400บาท ถ้าเค้าชอบก็ได้มาสามสี่พันเค้าตบรางวัล” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามคำให้การสัมภาษณ์ของคุณำชุมชนที่กล่าวว่า “เป็นการถ่ายทอดของตระกูล คนไหนเป็นหมอลำก็จะให้สืบทอดกันมาถ้าลูกหลานสนใจ บางทีลูกหลานสมัยไม่ก็ไม่สนใจ” (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

ในปัจจุบันเด็กไทยพวนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจที่จะรับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ การขับลำพวนจึงจำเป็นต้องหาผู้ที่สนใจสืบทอดมาฝึกขับลำพวนมากกว่าจะเป็นการถ่ายทอดภายในครอบครัวหรือวงศ์ตระกูล จะเห็นได้ว่าลูกหลานของผู้ที่เป็นหมอลำไม่ได้ให้ความสนใจในการขับลำพวนเช่นในอดีต จึงทำให้ความเป็นมรดกประจำวงศ์ตระกูลของหมอลำพวนถูกลดความสำคัญลงไป จึงทำให้หมอลำพวนอาชีพที่มีความสามารถเริ่มเปิดโอกาส และต้องการให้ผู้

อยู่นอกครอบครัวของตนได้เข้าฝึกฝนการขับลำพวนจากตนเอง เพื่อเป็นการสืบทอดลำพวนไว้ต่อไป ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ดังนี้

ไม่มีใครจะมาเรียน ไปจ้างหลานสาวมันร้องเพลงเก่งจะไปจ้างมันมาเรียน แต่ไม่เอาจะไปลำพวนได้ยังไงพูดก็เป็นไทยแล้ว โอ้ ไม่ขึ้น ลำพวนนี้เค้า โอ้ โอ้ โอ้ น้อ แต่หลานก็ไม่ร้องไม่เอา เดียวนี้เด็กไม่เอา ถ้ามีคนจะเรียนก็ยินดีจะสอนอยากให้มีคนมาฝึกไว้ เดียวนี้ความจำยายยังดีอยู่แต่ถ้าต่อไปแล้วก็บอกคำลำไม่ได้ พูดหลงไปทั่ว (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

6) จำนวนหมอลำอาชีพและหมอลำสมัครเล่นในอดีตนั้นมีพอสมควร โดยที่หมอลำอาชีพนั้นได้แก่ หมอลำเขียว หมอลำสมบท หมอลำกุหลาบ และส่วนใหญ่เป็นหมอลำสมัครเล่นมากกว่าหมอลำอาชีพ ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “หมอลำส่วนใหญ่ผู้หญิงเยอะ แต่ผู้ชายก็มี เช่น หมอลำเขียว (ชาย) ส่วนผู้หญิงหมอลำกุหลาบ (หญิง) หมอลำสมบท (หญิง) ส่วนใหญ่เป็นหมอลำสมัครเล่น” (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบัน อำเภอบ้านหมี่ มีจำนวนหมอลำอาชีพลดจำนวนลง เหลือเพียงแม่สมบท ศรีสุพรรณ เพียงท่านเดียว ส่วนหมอลำกุหลาบนั้น ได้ย้ายไปอยู่ที่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนหมอลำเขียวนั้นได้เสียชีวิตไปแล้ว แต่อย่างไรก็ตามในชุมชนไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ ยังมีหมอลำพวน สมัครเล่นประจำหมู่บ้านอยู่เป็นจำนวนมากพอสมควร ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “หมอลำพวนจะมีป่าไผ่บุรณ สมจิตร ป้าพุด ชมกลิ่น ป้าสุวรรณ ไตรธรรม ซึ่งเป็นหมอลำสมัครเล่น ถ้าหมอดรุ่นนี้แล้วไม่รู้จักจะมีคนสืบทอดหรือไม่” (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551) และดังนี้

ที่บ้านหมี่เหลือหมอลำสมบทคนเดียวที่ลำเป็นเรื่องเป็นลาว. . .หลายคนที่ยังลำได้แต่ลำได้เหมือนลักษณะสาธิต สนุกสนานกัน คือไม่ได้เป็นเรื่องเป็นราว คนที่อายุ 60 ปีขึ้นไปที่ยังอยู่จะลำได้แต่รุ่น 50 รุ่น 40 ปี แทบจะไม่มี เหลือแต่รุ่นเก่าหมอลำสมบทนี้ อายุ 80 แล้ว อย่างหมอลำกุหลาบคนบ้านหมี่ที่ย้ายไปอยู่เพชรบูรณ์ แก่ก็เลิกแล้ว แต่ยังสามารถในตัวเอง แต่ทุกที่มีหมอลำประจำหมู่บ้านแต่จะเป็นหมอลำสมัครเล่นอยู่ในรุ่นคนแก่ๆ (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

1.1.2 หมอแคน

หมอแคน นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการขับลำพวนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้เป็นหมอลำเนื่องจากในการขับลำพวนนั้น แคนเป็นเครื่องดนตรีเพียงชนิดเดียวที่ใช้ประกอบการแสดง

และจำเป็นต้องเป็นการเป่าแคนในทำนองพวนด้วย ดังนั้น หมอแคนจึงต้องมีการฝึกฝนทักษะด้านแคนพวนเพื่อให้เกิดความชำนาญ ซึ่งในปัจจุบันสถานภาพของหมอแคนไม่ได้มีความแตกต่างจากหมอลำ ทำให้มีสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ดังตารางที่ 6.2

ตารางที่ 6.2

แสดงสถานภาพของหมอแคนในอดีตและปัจจุบัน

สถานภาพหมอแคนในอดีต	สถานภาพหมอแคนในปัจจุบัน
1) หมอแคนกับหมอลำต้องเข้ากันได้และเป็นแคนพวน	1) หมอแคนกับหมอลำ ยังต้องเข้ากันได้เช่นเดียวกับในอดีต และเป็นแคนพวน
2) ฝึกตั้งแต่อายุยังน้อย	2) ต้องฝึกตั้งแต่อายุ ยังน้อยเช่นเดิม
3) ไม่จำเป็นต้องฝึกร่วมกับหมอลำแต่สามารถฝึกแยกกันได้	3) ไม่ต้องฝึกร่วมกับหมอลำ สามารถฝึกแยกกันได้
4) มีจำนวนหมอแคนพวนๆ กับหมอลำ	4) ปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจเป่าแคนจำนวนจึงลดลง

1) ในการขับลำพวนนั้น หมอแคนกับหมอลำต้องเข้ากันได้และเป็นการเป่าแคนทำนองพวนที่มีความเชื่อซ้ากว่าแคนอีสาน ทั้งนี้ ในปัจจุบันลำพวนยังมีแคนเป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวที่ใช้ประกอบการขับลำพวนอยู่เช่นเดิม ดังนั้น ความเข้ากันได้หรือรู้ใจกันระหว่างหมอลำและหมอแคนจึงไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยหมอแคนกับหมอลำต้องเป่าแคนและขับลำนำคำร้อง ตามระดับเสียงที่ของหมอลำทั้งเสียงสูง เสียงกลาง และเสียงต่ำ เนื่องจากการขับลำพวนนั้นไม่มีเครื่องดนตรีอื่นประกอบ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องประกบคู่ระหว่างหมอแคนและหมอลำที่สามารถแสดงร่วมกันได้เป็นอย่างดี รู้จังหวะซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าทั้งคู่ไม่จำเป็นต้องถูกฝึกฝนการขับลำพวนร่วมกัน แต่ทั้งหมอแคนและหมอลำจะต้องรู้ใจกัน ประสานกันได้เป็นอย่างดี ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ดังนี้

ทำนองพวนมีทำนองเดียว เสียงแคนก็ไปตามเรา หลบคำไหน แคนก็หลบตามเรา แต่หมอแคนต้องนำหมอลำ เป่านำหมอลำ หมอลำต้องออกความคิด ที่แรกแคนเป่าก่อนเราได้ฟังเสียงแคนว่ามันจะตรงกับที่เราจะลำไหม เสียงแคนกลมเกลียวกับเสียงเราก็ลำไปเลยไม่ยาก ถ้าไม่ตรงกับเสียงเราก็ต้องเปลี่ยนซ้อใหม่ ซ้อใหญ่ ซ้อกลาง

ช่อน้อย ให้ตรงกับเราว่าเราล่าช่อไหน ช่อใหญ่เสียงต่ำ ช่อกลางเสียงกลมเกลียวหวาน ช่อน้อยเสียงจะแหลม (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

2) หมอแคนมีการฝึกตั้งแต่อายุยังน้อย เนื่องจากการเป่าแคนพวนนั้นมีความยาก และแตกต่างจากทำนองการเป่าแคนอีสาน ในการขับลำพวนตั้งแต่อดีตหมอแคนก็เช่นเดียวกันกับ หมอลำที่จะเป็นต้องฝึกฝนการเป่าแคนทำนองพวนตั้งแต่ยังเด็ก เนื่องจากแคนพวนมีทำนองที่แตกต่างจากทำนองแคนของภาคอีสาน ประกอบกับความยากในการเป่า หากไม่ฝึกฝนตั้งแต่ยังเด็ก อาจเกิดความสับสนระหว่างทำนองทั้งสองได้ เนื่องจากใช้แคนประเภทเดียวกัน

ส่วนในปัจจุบันนั้น จะเห็นได้ว่าเด็กไทยพวนมีกิจกรรมอื่นๆ นอกจากการเรียนในระบบโรงเรียนแล้ว ยังต้องมีการเรียนพิเศษเพิ่มเติม ทำให้ไม่มีเวลาในการฝึกเป่าแคนพวน หรือในปัจจุบันอาจมีเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ ที่สามารถสร้างความน่าสนใจได้มากกว่าการเป่าแคน จึงทำให้เด็กไทยพวนไม่สนใจฝึกฝนการเป่าแคนพวน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอแคน ดังนี้

เป่าแคนอายุ 16-17 ปี คิดดูแล้วคงยากเหมือนกันเพราะเด็กรุ่นนี้ไม่เหมือนก่อนมีแต่เรียน เด็กเรียนก็เรียนพิเศษ แต่เค้าก็สนใจอยากให้เค้าเป่าแคนแต่เป่ายาก มีคนอยากสืบทอดแต่เป่าไม่เป็นเพราะว่ายาก มีลูกเปรี้ยว ลูกหวาน ตัวโน้ตมีแต่เรามองไม่เห็นหรือต้องจำนิ้วเอา เสียงสูงเสียงต่ำ ต้องจำนิ้วเอา (โพธิ์ อินทะไชย, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2551)

3) การฝึกเป่าแคนพวนสามารถแยกฝึกต่างหากจากหมอลำได้ ซึ่งในปัจจุบันการฝึกเป่าแคนยังคงเป็นเช่นเดิม แต่มีการฝึกเป่าแคนพวนน้อยมากเนื่องจากเด็กไทยพวนไม่ให้ความสนใจ

ในอดีตการฝึกเป่าแคนพวนนั้น ไม่จำเป็นต้องฝึกพร้อมกับหมอลำ และต่างคนต่างฝึกฝนได้ เพียงแต่เมื่อถึงเวลาแสดงจริงอาจจำเป็นต้องมีการทดสอบระดับเสียงของหมอลำก่อนว่ามีความตรงกับทำนองแคนเสียงสูง เสียงกลาง หรือเสียงต่ำ เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกันระหว่างเสียงขับหมอลำและเสียงแคนที่เป่าออกมา อย่างไรก็ตามในการแสดงแต่ละครั้งนั้น ส่วนใหญ่มักเลือกใช้หมอแคนและหมอลำที่มีความคุ้นเคยหรือเข้าหากันดี ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวนที่กล่าวว่า “หมอแคนก็เรียนของเค้าต่างหาก จนเป็นแล้วก็เอามาเป่าร่วมกัน” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามที่ผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “ต้องมีการสัมผัสกันระหว่างหมอแคนกับหมอลำ ส่วนมากถ้าจ้างหมอลำคนนี้ก็ต้องจ้างหมอแคนคนนี้ต้องเล่นด้วยกัน” (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551) และดังนี้

ส่วนใหญ่สมัยก่อนคนพวนจะเป่าแคนเป็น แต่ไม่ใช่ว่าเป่าจนขึ้นเวทีได้ หมอแคนกับหมอลำไม่จำเป็นต้องฝึกด้วยกัน คนที่มีความสามารถเป่าแคนและสามารถถ่ายทอดออกมาเป็นการสอนยังไม่มี แต่ยังมีเด็กบ้านหมี่ที่เค้าเรียนเรื่องดนตรียังศึกษาเรื่องนี้ไว้เอาทำนองแคนมาศึกษาถอดออกมาเป็นตัวโน้ต เพราะแต่ก่อนเป่า By Heart ออกมาตามครูบอกและจดจำ (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันการฝึกฝนของหมอแคนกับหมอลำนั้น ยังคงไว้ซึ่งแนวทางเช่นเดิม คือสามารถแยกกันฝึกฝนได้ ดังจะเห็นได้จากความพยายามของหมอแคนที่ต้องการหาผู้สืบทอดการเป่าแคนพวนโดยเริ่มจากลูกหลานของตนเอง และความพยายามของหมอลำที่เริ่มจากการโน้มน้าวให้ลูกหลานของตนเข้ามาฝึกเช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงถึงความพยายามของทั้งสองฝ่ายไม่ว่าจะเป็นหมอแคนหรือหมอลำที่ต้องการหาผู้สืบทอด แต่พบว่าเป็นลักษณะของการฝึกฝนแบบต่างคนต่างฝึกเช่นเดียวกับในอดีต ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ไม่มีใครจะมาเรียน ไปจ้างหลานสาวมันร้องเพลงเก่งจะไปจ้างมันมาเรียนแต่ไม่เอา จะไปลำพวนได้ยังไง พุดก็เป็นไทยแล้ว” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามที่หมอแคน กล่าวว่า “สอนหลานเป่า ก็พอเป่าได้ ต้องเป่านำก่อนอยากจะทำเด็กที่มีอยู่ ให้รักษาประเพณีพวนเอาไว้ เด็กไม่ค่อยพูดพวนเด็กพุดไทย” (โพธิ์ อันทะไชย, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2551)

4) ด้านปริมาณของหมอแคนพวนนั้น มีความสัมพันธ์กับจำนวนของหมอลำ เนื่องจากในการขับลำพวนแต่ละครั้งจะมีหมอแคนเพียงหนึ่งคนเท่านั้น

โดยในอดีตบางครั้งหากเป็นการลำพวนแบบเกี่ยวพาราสีกันระหว่างหมอลำชายและหญิงก็จะใช้หมอแคนเพียงคนเดียวเช่นกัน ดังนั้น จำนวนของหมอแคนจึงน่าจะมีใกล้เคียงกับจำนวนของหมอลำ หรืออาจมีแนวโน้มที่จะมีจำนวนน้อยกว่าหมอลำได้เช่นกัน จึงทำให้สามารถสรุปได้ว่าจำนวนของหมอแคนนั้นน่าจะมีปริมาณน้อยกว่าหมอลำ ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “แต่ก่อนมีหมอลำผู้ชายลำด้วยกันไปงานไหนก็จะเอาหมอลำผู้ชายคนหนึ่ง ผู้หญิงคนหนึ่ง แล้วหมอแคนคนหนึ่ง ต่อมาหมอลำผู้ชายตายหมด ตอนนี้บ้านหมี่เหลือหมอลำสมทบคนเดียว (หมอลำอาชีฟ) หมอแคนมีพ่อพาลีบ้านทราย” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันจากคำให้การสัมภาษณ์ของแม่สมบท ศรีสุพรรณ แสดงให้เห็นว่าจำนวนหมอแคนพวนอาชีฟในอำเภอบ้านหมี่ เหลืออยู่เพียงท่านเดียวเช่นเดียวกับตัวหมอลำ ซึ่งชุมชนได้มีความพยายามในการสร้างหมอแคนรุ่นใหม่ขึ้นมาด้วยวิธีการจูงใจด้วยเงินรางวัล แต่ก็

ยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากเยาวชนไทยพวนในปัจจุบัน จึงทำให้ปริมาณของหมอแคนลดลงไปจากอดีต ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “ถ้ามีใครสามารถเป่าแคนคลอ กับหมอลำได้จะให้รางวัล หรือใครมาฝึกเล่นได้ก็จะให้รางวัลตัวหมอแคนไม่หวังวิชา มีแต่อยากจะให้แต่ไม่มีคนเอาวัฒนธรรมประเพณีอะไรที่เก่าแก่เกินไปก็อาจต้องมีประยุกต์บ้าง” (สมคิด จุ่มทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

จากการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์ของหมอลำและหมอแคนพวนข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าการขับลำพวนนั้นมีลักษณะเฉพาะของสื่อพื้นบ้าน ที่ต้องอาศัยทั้ง “พรแสวง” และ “พรสวรรค์” ซึ่งทำให้มีความยากต่อการสืบทอดหมอลำและหมอแคน โดยในปัจจุบันพบว่าหมอลำอาชีพผู้หญิงของอำเภอบ้านหมี่ มีเพียงแม่สมบท ศรีสุพรรณ ซึ่งปัจจุบันอายุ 82 ปี เพียงคนเดียว ส่วนหมอลำผู้ชายของอำเภอบ้านหมี่ นั้นได้เสียชีวิตไปหมดแล้ว จึงกล่าวได้ว่า ในอำเภอบ้านหมี่มีหมอลำพวนอาชีพเหลือเพียงคนเดียว แต่ทั้งนี้ยังสามารถพบหมอลำสมัครเล่นทั้งชายและหญิงในแทบทุกหมู่บ้านไทยพวนของอำเภอบ้านหมี่ โดยส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ส่วนหมอแคนอาชีพในอำเภอบ้านหมี่นั้น ในปัจจุบันมีเพียงพ่อโพธิ์ อันทะชัย ที่มีอายุมากแล้วเพียงคนเดียวเช่นกัน

ด้วยความยากของการขับลำพวนที่หมอลำต้องมีทั้ง “พรแสวง” และ “พรสวรรค์” ประกอบกัน รวมถึงตัวหมอแคนที่ต้องฝึกเป่าแคนทำนองพวนที่มีลักษณะเฉพาะ ทำให้ในเกิดปัญหาและอุปสรรคในการสร้างหมอลำและหมอแคนในการขับลำพวนขึ้น โดยเด็กและเยาวชนในปัจจุบันมีกิจกรรมอย่างอื่นที่ให้ความสนใจมากกว่า เช่น การไปโรงเรียน การเรียนพิเศษ หรือกิจกรรมนันทนาการอื่นๆ ซึ่งส่งผลต่อเวลาและโอกาสในการสร้างความสนใจต่อลำพวน หรือเห็นว่าลำพวนไม่น่าสนใจในยุคสมัยปัจจุบันแล้ว จึงไม่สนใจฝึกฝนการขับลำพวนและการเป่าแคน

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาค้นพบว่า ยังมีเด็กและเยาวชนบางกลุ่มที่ให้ความสนใจในการขับลำพวนอยู่บ้าง และสามารถขับลำพวนในลักษณะสมัครเล่นได้ เช่น นายวรรณศิริ ศิริพันธ์ ซึ่งปัจจุบัน อายุ 19 ปี มีความสามารถขับลำพวน และได้ไปขึ้นอ้อ (ยกครู) กับแม่สมบท ศรีสุพรรณ มาแล้วตั้งแต่เมื่ออายุได้ 16 ปี ซึ่งกรณีนายวรรณศิริ ศิริพันธ์ ได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า ตนเป็นผู้ที่ชอบและสนใจในลำพวนมาตั้งแต่เด็ก และพยายามฝึกฝนลำพวนด้วยตนเองมาตลอด ซึ่งมีที่มาจากความตั้งใจและเชื่อมั่นว่าการขับลำพวนไม่ใช่เรื่องเกินความสามารถจึงพยายามฝึกหัดมาตลอดและเกิดความเชี่ยวชาญมากขึ้น นอกจากนี้ นายวรรณศิริ ศิริพันธ์ ยังให้ข้อมูลว่า ในอำเภอบ้านหมี่ยังมีเยาวชนในรุ่นราวคราวเดียวกันที่มีความสามารถขับลำพวนได้เช่นเดียวกับตน แต่ทั้งนี้ภารกิจหลักทางสังคมของเยาวชนไทยพวนเหล่านี้ยังต้องศึกษาต่อในสถาบัน

การศึกษาซึ่งส่วนหนึ่งเดินทางเข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพมหานคร จึงทำให้ห่างเหินจากการขับลำพวนไป

1.2 เนื้อหาสาร

เนื้อหาสารของลำพวนนั้น ถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เนื้อหาที่นำมาจากนิทาน ตำนาน ในหนังสือผูก และเนื้อหาที่หมอลำเป็นผู้คิดประดิษฐ์ขึ้นเองตามสถานการณ์หรืองานต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันยังคงมีการนำเนื้อหาเช่นเดียวกับในอดีตมาใช้ในการขับลำพวน เพียงแต่มีวิธีการใช้ในลักษณะที่ต่างกันออกไป ในประเด็นต่างๆ ดังตารางที่ 6.3

ตารางที่ 6.3

แสดงสถานภาพด้านเนื้อหาของลำพวนในอดีตและปัจจุบัน

สถานภาพเนื้อหาของลำพวนในอดีต	สถานภาพเนื้อหาของลำพวนในปัจจุบัน
1) นำมาจากนิทานพื้นบ้านหรือหนังสือผูก เช่น เรื่องขุนนางอ้วกกระทะ ท้าวนกกระทะจอก หรือเป็นเรื่องที่อิงมาจากพระพุทธศาสนา โดยหมอลำมักจำจากบรรพบุรุษที่เล่าต่อกันมา มากกว่าการอ่านจากที่บันทึกไว้ในหนังสือ	1) ยังเป็นเนื้อหาที่นำมาจากนิทานพื้นบ้าน หนังสือผูกเช่นในอดีต ซึ่งมีเรื่องที่นิยมนำมาเล่าอยู่ 3 เรื่อง เช่นเดียวกับแต่ก่อน แต่หมอลำสมัครเล่นในปัจจุบันอ่านหนังสือได้จึงอาจไม่ต้องท่องจำอย่างในอดีต เพียงแต่เอาคำลำของหมอลำอาชีพมาหัดท่อง
2) หมอลำเป็นผู้คิดเนื้อหาเองตามความสอดคล้องกับงานพิธีที่แสดงหรือบริบทในลักษณะดั้งเดิมโดยใช้ปฏิภาณ ไม่มีบทท่องหรืออ่าน	2) ส่วนหนึ่งเป็นเนื้อหาที่หมอลำสมัครเล่นคิดเอาเองให้เหมาะสมกับงาน หรือเป็นเนื้อหาเดิมที่หมอลำอาชีพที่ได้รับการบันทึกเป็นไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว

1) เรื่องราวหรือเนื้อหาที่ถูกนำเสนอในการขับลำพวนของอำเภอบ้านหมี่นั้น เป็นเนื้อหาจากนิทานหรือตำนานพื้นบ้าน เช่น การกระทะ ขุนนางอ้วก ท้าวนกกระทะจอก เป็นต้น หรือยังมีลักษณะของเนื้อหาที่อิงกับพระพุทธศาสนา ตลอดจนเรื่องของธรรมชาติ วัฒนธรรม และสังคมเกษตรกรรม

ในอดีตด้านเนื้อหาสารที่ใช้แสดงลำพวนนั้น ทำให้เห็นว่าชาวไทยพวนใช้หลักศาสนา สอดแทรกลงไปในเรื่องพื้นบ้านที่ให้ความบันเทิงมาตั้งแต่ในอดีต อีกทั้งเป็นที่น่าสังเกตว่าเนื้อหา

ประเภทนี้ ซึ่งนำมาจากนิทานพื้นบ้านหรือตำนานนั้น ถูกบันทึกไว้ในหนังสือผู้กในสมัยอดีต โดยหมอลำพวนส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ จึงทำให้หมอลำพวนต้องมีความจำที่ดีในการจดจำเรื่องราวจากหนังสือผู้ก ที่ถูกถ่ายทอดด้วยวาจาจากบรรพบุรุษ และนอกจากนี้แล้วในปัจจุบันยังไม่มีการนำนิทานดังกล่าว มาเผยแพร่ในรูปแบบเอกสาร หนังสือเพื่อใช้ในการฝึกขับลำพวน โดยเฉพาะ แต่อาจพบบ้างตามหนังสือที่รวบรวมนิทานพื้นบ้านและตำนานไว้ในลักษณะรวมเล่มที่มีหลากหลายเรื่องในลักษณะร้อยแก้ว อย่างไรก็ตามอาจมีการบันทึกในรูปแบบอย่างง่ายที่หมอลำอาชีพได้ถ่ายทอดด้วยคำให้ลูกหลานชาวไทยพวน ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้สอนหรือเป็นแนวทางแก่ผู้ที่สนใจฝึกเป็นหมอลำสมัครเล่น ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ดังนี้

ยายไม่ได้หนังสือแต่่านิทานได้จนจบ ลำเรื่องขุนนางอ้าว ทำวนกกระจอก ส่วนใหญ่ดีทีสุดลำเรื่องขุนนางอ้าว ยาว 3 ม้วน 3 ชั่วโมง จึงจะจบเรื่อง ลำคนเดียว. . . มียายก็สอนให้เค้าไปยกครู (ขึ้นอ้อ) ให้เค้าไป คนหินปักเค้ามาเอง เรายกขึ้นครู ขึ้นอ้อ สอนคำลำให้ไปบ้างเอาย่อยๆ เค้าแต่จุดสำคัญเราก็จดให้เค้าไป (สมบต ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับผู้นำชุมชนได้กล่าวถึงเนื้อหาที่ใช้ในการขับลำพวนไว้ว่า “สังเกตดูว่าในงานศพงานบวชขนาด จะเชิญหมอลำพวนมาลำ ถ้าอยู่ตึกหน่อยจะลำเป็นเรื่องเป็นราว เช่น ขุนนางอ้าว” (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551) และดังนี้

เนื้อเรื่องไม่ตายตัว เค้าจะจำเป็นภูมิปัญญา เช่นนิทานเก่า เรื่องเล่าอิงพุทธศาสนา จากหนังสือผู้กโบราณ จะจำไว้ แล้วมาเล่า ถ่ายทอดต่อจากครูเก่าเล่าให้ฟัง เช่น ขุนนางอ้าว ผาแดงนางไอ่ อิงอยู่ในพุทธศาสนา มีทั้งเรื่องเล่านิทาน อิงพุทธศาสนา เพราะเป็นอิทธิพลจากศาสนาพุทธเข้ามา อยู่ในตำราหนังสือผู้ก เล่าเรื่องนิทานให้คนที่มางานศพฟัง (ชินบัญช สุกันธวิภัติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันด้านเนื้อหาของลำพวนที่นำมาจากนิทานพื้นบ้านนั้น เมื่อมีการนำมาบันทึกเทปไว้ยังคงเป็นเรื่อง หรือนิทานพื้นบ้าน เช่นเดียวกับในอดีต ไม่ว่าจะเป็น ขุนนางอ้าว สังข์ศิลป์ชัย เช่นเดียวกับในอดีต แสดงให้เห็นว่ายังไม่เคยนำนิทานหรือละครในปัจจุบันมาใช้เป็นเนื้อหาสาระในการขับลำพวน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ส่วนใหญ่ดีทีสุดลำเรื่องขุนนางอ้าว ยาว 3 ม้วน 3 ชั่วโมง จึงจะจบเรื่อง ลำคนเดียวไปลำบ้านทรายไปลำในห้องอ้อ” (สมบต ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

2) ส่วนเนื้อหาอีกลักษณะหนึ่งเป็นเนื้อหาที่หมอลำประดิษฐ์ขึ้นเอง ตามความคิดสร้างสรรค์ของ หมอลำ ให้เรื่องราวมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับงานที่ไปแสดง ซึ่งในอดีตการขับลำพวนในลักษณะดังกล่าวดังกล่าวนี้ มักจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับงานที่จัดขึ้น เช่น งานบวชเนื้อหาที่หมอลำใช้จะเป็นการเนื้อหาเกี่ยวกับพระคุณบิดามารดา เนื้อหาเกี่ยวกับการขอลาบวช หรือในงานศพก็จะมีเนื้อหาที่แสดงถึงการสูญเสีย การปลอบประโลมใจให้กายโศกเศร้า หรือเป็นเนื้อหาที่พรรณนาถึงวิถีชีวิต และบริบทแวดล้อมในขณะนั้น นอกจากนี้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานพิธีต่างๆ ซึ่งมีการแสดงลำพวนอยู่ภายในงานแล้วหากเป็นการแสดงหมอลำคู่ระหว่างชายและหญิง เนื้อหาอีกประเภทหนึ่งที่ปรากฏ คือ การเกี่ยวพาราสีกันของหนุ่มสาว 2 ฝ่าย ที่ใช้วาทศิลป์ในการตอบโต้กันด้วยผ่านบทขับลำพวน เช่น การเอ่ยชมความงามของหญิงสาว การกล่าวถึงความขยันหมั่นเพียรของชายหนุ่ม เป็นต้น ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน และผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

เมื่อแรกตั้งแต่อายุน้อยๆ ไปเลี้ยงควายให้แม่ให้พ่อไปล่าเล่นในป่าคนเดียวลำอยู่คนเดียวไม่มีหมอแคน เพราะชอบล่าไป เห็นอะไรก็ล่าใส่กรง ใส่หนู ไปทั่ว ถ้างานบวชเราก็ล่าประวัตงานบวช ถ้างานแต่งงานก็ล่าเรื่องงานแต่งงานไม่ใช่ล่าเรื่องอะไรก็ได้ งานกฐินก็ล่าเรื่องทอดกฐิน ต้องมีความรู้เกี่ยวกับงานต่างๆ เราก็ฟังมาจากคนอื่นบ้างประดิษฐ์บ้าง ในคำลำเราก็แต่งเอง มันจะคล้องกับงานของเขา เราก็แต่งเอาใช้หัวคิดแต่งเองเราต้องคิดเอาเองไม่มีตัวอย่าง ไม่มีหนังสือเราต้องประดิษฐ์เอง แต่งเองไปกับเขาอย่างไปงานศพเราก็แต่งเอาไปตามงานของเขา ยาก เราไม่ตัวอย่างที่เราจะไปตามเขาเราประดิษฐ์เอง ความจำนี่เราจำแม่น คนดูเยอะ คนชอบ มีงานอะไรเอาแต่หมอลำพวน มีกฐิน มีทอดผ้าป่า หรืองานบวช เอาหมอลำผู้หญิงหนึ่งคน ผู้ชายหนึ่งคนหมอแคน แล้วดีไม่ดีไปล่าชิงชู้กันด้วยซ้ำ ผู้ชายสองคน ผู้หญิงหนึ่งคน ลำชิงชู้แย่งกันแสดงแก่กัน ว่ากันว่าไม่ดีคนนี่มันชี้เหล่าชี้เภา (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สังเกตดูว่าในงานศพ งานบวชขนาด จะเชิญหมอลำพวนมาล่า ถ้าอยู่ดีกหน่อยจะล่าเป็นเรื่องเป็นราว บางครั้งลำพวนมีการดังสด ส่วนใหญ่จะล่าเป็นเรื่อง เกี่ยวกับงานว่างานเกี่ยวกับอะไร และมีการลำชมเชยเจ้าภาพเพื่อเป็นการให้เกียรติเจ้าของงานด้วย (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

ถ้าเป็นลำเรื่องก็เป็นเรื่อง แต่ถ้าลำดัน ซึ่งภาษาพวนไม่มีศัพท์คำนี้ ไม่ได้เน้นมีลำพวนอย่างเดียว (ชินบัญช สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันเนื้อหาของกำลาพวนชนิดต้นสดซึ่งหมอลำเป็นผู้ที่คิดประดิษฐ์ คำลำขึ้นมาเองนั้น สามารถที่จะนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มาประยุกต์เป็นคำลำได้ โดยไม่มีข้อห้าม ดังนั้น เนื้อหาของกำลาพวนจึงเป็นสิ่งที่สามารถปรับให้เข้ากับยุคสมัยได้ เช่น หมอลำสมทบเคยไปลำเกี่ยวกับเรื่องทางการเมืองให้ผู้แทนราษฎร แต่สิ่งที่ยัง จำเป็นต้องคงไว้ คือ ลีลา ท่วงทำนอง ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยพวนตามการให้ คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ลำเรื่องการเมืองอะไรก็ได้แล้วแต่เราชอบ ไม่ผิดไม่ห้าม ว่าจะลำเรื่องอะไร เราลำได้แล้วลำไปเลย มันอยู่ในสมองเรา ความคิดเรา เราต้องคิดไป ให้ได้ ไม่ผิดครูเค้าไม่ห้าม” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) ตลอดจนผู้นำชุมชน ไทยพวน ได้กล่าวถึงเนื้อหาที่ใช้ขับลำพวนซึ่งหมอลำเป็นผู้แต่งขึ้นเอง ดังนี้

ส่วนบทที่เอาไปให้นักเรียนลำ เป็นลำพื้นๆ เกี่ยวพาราตี ถามข่าวคราวสารทุกข์สุขดิบ ไม่ได้ทำเป็นเรื่องยาวๆ บทของลำพวนสามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ไม่มีเนื้อหาตายตัว ปัจจุบัน ถ้าเอาเหตุการณ์ เรื่องปัจจุบันมาเป็นวัตถุประสงค์ในการลำก็อาจได้รับความ สนใจมากขึ้น น่าจะทำได้ไม่จำกัด รูปแบบเดิมที่คงไว้คือ ลีลา ท่วงทำนอง เนื้อหา สามารถเปลี่ยนได้ (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์ 9 กุมภาพันธ์ 2551)

จากการวิเคราะห์ถึงเนื้อหาของกำลาพวนทั้ง 2 ลักษณะ ในมุมมองของอดีตและปัจจุบัน เป็นที่น่าสังเกตว่า เนื้อหาทั้งสองประเภทของกำลาพวนไม่ได้รับการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับใช้ในการขับลำพวนโดยเฉพาะ ซึ่งประเภทนามาจากนิทานพื้นบ้านหรือตำนานนั้น ถูกบันทึกไว้ในหนังสือผูกในสมัยอดีตแต่สำหรับบทขับลำพวนหรือเนื้อหาในการขับลำพวนที่หมอลำเป็นผู้ประดิษฐ์หรือแต่งคำลำขึ้นมาเอง ซึ่งเป็นเนื้อหาที่มีความไพเราะมีคุณค่าทางวรรณศิลป์ และภาษา ที่ถูกแต่งขึ้นโดยหมอลำอาชีพในอดีตนั้น ไม่ได้รับการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้ในปัจจุบันสำหรับเป็นแนวทางในการฝึกฝนหมอลำสมัครเล่น ซึ่งการไม่บันทึกกลอนลำพวน ไว้อย่างเป็นทางการนั้น ทำให้เนื้อหาของกำลาพวนมีโอกาสสูญหายไปได้อย่างมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะหมอลำพวนรุ่นเก่ามักไม่ได้เข้าเรียนในระบบการศึกษา ดังที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์บริบททาง สังคมของชาวไทยพวนบ้านหมี่ ในบทที่ 1 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวไทยพวนสมัยก่อนไม่นิยมส่งลูก เข้าเรียนในระบบโรงเรียน จึงทำให้ขาดทักษะในการเขียนหรือการบันทึกเนื้อหาลำพวนที่ตนได้คิด และประดิษฐ์ขึ้นมา

จากข้อจำกัดดังกล่าว ที่เนื้อหาซึ่งใช้ในการลำไม่ได้ถูกบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ส่งผลให้เนื้อหาที่มีความไพเราะเกิดการสูญหาย และส่งผลถึงปัจจุบันจากการขาดแนวทางในการ สร้างสรรค์เนื้อหาที่มีคุณค่า มีความไพเราะ เป็นที่ดึงดูดใจผู้ชม ผู้ฟัง ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งของความ

ยากลำบากในการศึกษาเนื้อหาของลำพวนเพื่อใช้ในการสืบทอดในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม เนื้อหาของลำพวนนั้นจัดเป็นองค์ประกอบที่ยืดหยุ่นที่สุดของการขับลำพวน เนื่องจากเนื้อหาเป็น สิ่งเดียวที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามยุคสมัย โดยเชื่อว่าการปรับเนื้อหานั้นจะไม่ส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ความเป็นคนพวนที่แสดงออกมาผ่านลำพวน ซึ่งในอดีตเองการขับลำพวนที่มีเนื้อหา จากการต้นสดของหมอลำก็มีลักษณะยืดหยุ่นไม่ตายตัวและขึ้นอยู่กับงานที่ไปแสดงหรือ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว

1.3 ช่องทางการสื่อสาร

โอกาสในการขับลำพวนหรือพื้นที่ในการแสดง ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารของลำพวน ไปยังกลุ่มผู้ฟัง ซึ่งแต่เดิมนำพวนถูกถ่ายทอดผ่านงานพิธีต่างๆ ของชาวไทยพวน แต่ปัจจุบัน สถานภาพด้านช่องทางการสื่อสารของลำพวนได้เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ดังตารางที่ 6.4

ตารางที่ 6.4

แสดงสถานภาพช่องทางการสื่อสารของลำพวนในอดีตและปัจจุบัน

สถานภาพช่องทางการสื่อสารในอดีต	สถานภาพช่องทางการสื่อสารในปัจจุบัน
1) แสดงตามโอกาส หรืองานพิธี งานประเพณี ต่างๆ อันได้แก่ งานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานทอดกฐิน	1) แสดงในพื้นที่หรือเวทีของสภาวัฒนธรรม ตลอดจนงานประเพณีที่จัดขึ้น โดยไม่มีการแสดงในงานพิธี เช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานทอดกฐิน อย่างในอดีตแต่มีการบันทึกเทป แผ่นซีดี เปิดในงานพิธีต่างๆ หรือเปิดในรายการวิทยุชุมชนคนพวน
2) แสดงในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น ระหว่างทำนา หรืองานพบปะสังสรรค์รับประทานอาหาร ระหว่างเครือญาติ	2) วิถีชีวิตของชาวไทยพวนปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปไม่เอื้ออำนวยต่อการขับลำพวน และไม่ได้ได้รับความนิยมเหมือนเมื่อก่อนจึงไม่มีการขับลำพวนในบริบทชีวิตประจำวันในปัจจุบัน
3) แสดงที่ไหนก็ได้ไม่จำเป็นต้องมีเวทีไม่มีการจำกัดสถานที่หรือมีข้อห้ามอย่างไร	3) สามารถแสดงได้ทุกที่เช่นในอดีตแต่ไม่ได้ได้รับความสนใจจัดให้แสดงเหมือนก่อน

1) การขับลำพวนในอดีตนั้นเป็นการแสดงตามโอกาส หรืองานพิธี งานประเพณี ต่างๆ อันได้แก่ งานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานทอดกฐิน ซึ่งแต่ละงานมีรูปแบบและลักษณะ ที่แตกต่างกันออกไป

ในอดีตที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าลำพวนจึงไม่มีข้อจำกัดด้านช่องทางหรือสถานที่ใน การแสดง สามารถแสดงได้ทุกสถานที่ ทุกงานพิธี และทุกเวลาตามความเหมาะสม ในทุกงานพิธี งานประเพณีของชาวไทยพวนต้องมีลำพวนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงาน แม้แต่ในงานศพที่เต็มไปด้วย ความโศกเศร้าเสียใจ ลำพวนยังได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปรับลดระดับความโศกเศร้าของ ผู้มาร่วมงานได้อย่างแยบยล จึงเห็นว่าลำพวนนั้นมีความยืดหยุ่นในเรื่องวาระและโอกาส รวมถึง สถานที่ในการแสดงสูงมาก ซึ่งตอกย้ำและแสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของศิลปะประเพณี ที่ถูกจัด ให้เป็นนันทนาการอย่างเดียวของคนพวนอย่างแท้จริง จึงส่งผลให้การขับลำพวนสามารถเข้าไป ปรากฏอยู่ในทุกบริบททางสังคมของชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ เมื่อครั้งอดีตได้เป็นอย่างดี ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน และผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

ลำงานบวช ลำฉลองกฐิน แรกๆ ก็ไม่ออกไปเพราะกลัวลำไม่เก่ง ไปลำกับ ผู้แทนราษฎรที่เคย ส่วนใหญ่ไปงานศพ งานบวช งานกฐิน งานแต่ง ลำได้ทุกงาน ไม่เฉพาะว่างานอะไร คำชอบก็ชวนไปเราก็ลำใส่ในเรื่องงาน ช่วงเช้าพรรคคนไม่ ค่อยจ้ำงจะมีจ้ำงงานศพ คนที่ตายคำชอบ คนสมัยก่อนชอบหมอลำพวนมีลูกหลาน คำเล่าให้ฟังว่าพ่อแม่คำชอบหมอลำพวน มาจ้ำงไปลำให้ศพพ่อแม่คำฟัง ตอนมีชีวิตอยู่คำชอบมาก แล้วบ้างคนนี่สั่งไว้ ถ้าตายอย่าเอาอะไรมาเอาหมอลำพวนมา ให้ฟังพ่อแม่สั่งไว้ลูกก็จำเอามาทำตาม ยายก็ลำมาไม่รู้ที่งาน งานศพเยอะ งานแต่งก็มี บ้าง งานบวชก็มีแต่ไม่เยอะเท่างานศพ. . .ตอนนี้ยายก็ไปไม่ไหว ไม่มีคนมาเรียนอยาก ให้คนมาเรียนด้วยอยากให้มีประวัติสืบไว้ ยายไปอัดใส่แผ่นซีดีไว้เปิดในรายการวิทยุ ชุมชนคนพวน เปิดให้ชาวบ้านฟัง ไม่หวังเปิดให้พี่น้องเราฟังทุกวันนี้ก็ยังมีคนอยากฟัง เราอยู่ ผู้เฒ่า ผู้แก่ แต่ไม่มีคนเรียน คนฝึก คำก็อยากฟังอยู่ ก็มีแต่คนแก่อย่างเรา (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ลำพวน จะลำงานบวช งานแต่ง งานศพ จะลำให้เกียรติเจ้าภาพงาน ยกยอ เจ้าภาพ. . .อย่างสภาวะวัฒนธรรม ก็เอาคนแก่มาฝึกลำ แต่ไม่ได้ลำเป็นจริงเป็นจัง เป็นการทำในลักษณะการสาธิต ในช่วง 10 ปี ก่อนหน้านี้ก็ยังมีอยู่ แต่ตอนนี้เรา อนุรักษ์ไว้ (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

เอามาประกอบพิธีกรรมอื่นๆ เป็นส่วนหนึ่งอย่างงานศพ งานเฮือนดี หมอแคน หมอลำก็จะไปเป็นองค์ประกอบ เป็นเพื่อนงานศพ. . . การทำหน้าที่ของลำพวนยังเหมือน เดิม แต่โอกาส เวที มีน้อย คนไม่สนใจ พูดถึงว่ายังทำหน้าที่เหมือนเดิม ยังสร้างความบันเทิง ครึกครื้นสนุกสนาน ให้กับเจ้าภาพ และคนที่ต้องการฟัง แค่เฉพาะกลุ่มเท่านั้นเดี๋ยวนี้กลายเป็นว่าเปิดได้แต่เทปเอาซีดีมาเปิด จ้างหมอลำที่มีความสามารถก็อัดใส่ลงไป เวลาถึงงานก็นำมาเปิด (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันนั้น ถึงแม้ว่างานพิธีต่างๆ ของชาวไทยพวนไม่ว่าจะเป็น งานบวช งานแต่งงาน งานศพ ทอดกฐิน ยังปรากฏอยู่ในสังคมชาวไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ในปัจจุบัน แต่กลับพบว่าภายใต้งานพิธีต่างๆ ดังกล่าว เทปไม่ปรากฏการแสดงขับลำพวนร่วมอยู่ในงานเหล่านั้นเลย นั่นอาจจะเป็นผลมาจากบริบททางสังคมของอำเภอบ้านหมี่ ที่เปิดรับวัฒนธรรมและความทันสมัยเข้ามา ทำให้เกิดสื่อหรือนันทนาการในรูปแบบใหม่ซึ่งสามารถสร้างความน่าสนใจได้มากกว่าจึงทำให้ความสนใจลำพวนของชาวไทยพวนรุ่นใหม่ ในอำเภอบ้านหมี่ลดน้อยลง จึงไม่มีความจำเป็นในการนำลำพวนเข้ามาร่วมในงานพิธีต่างๆ อย่างในอดีตอีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะไม่มีการแสดงขับลำพวนในงานดังกล่าว แต่ในบางครั้งเจ้าภาพที่ชื่นชอบลำพวนอาจนำการบันทึกเสียงการขับลำพวนในรูปแบบเทปบันทึกเสียงหรือซีดีรอมเปิดแทนภายในงานบ้าง

สำหรับช่องทางหรือพื้นที่ใหม่ในการขับลำพวนในปัจจุบัน ได้ขยายขยายจากงานพิธีหรือวิถีปฏิบัติประจำวันของชาวไทยพวน มาสู่การเลือกบรรจุการขับลำพวนลงในงานประเพณีที่สำคัญ ซึ่งชาวไทยพวนได้เลือกให้เป็นประเพณีที่ถูกให้ความหมายร่วม ย่อส่วน ลดทอนรายละเอียด และนำประเพณีนั้นมาใช้แสดงเป็นเครื่องหมายทางวัฒนธรรมของชาวไทยพวน เช่น ประเพณีกำฟ้า เป็นต้น นอกจากนี้ช่องทางใหม่ของการขับลำพวนนั้น ซึ่งได้รับโอกาสในการแสดงในงานเยี่ยมชมขององค์กรต่างๆ ของสภาวัฒนธรรมประจำตำบล ในรูปแบบการสาธิต หรือการจำลองภาพจากของจริง มากกว่าปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของชาวไทยพวนเช่นในอดีต เพื่อแสดงข้อมูลด้านวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่วัฒนธรรมและวิถีชีวิต เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน และเยาวชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือแม้แต่การนำลำพวนไปเผยแพร่ในห้างสรรพสินค้าพาด้า ในกรุงเทพมหานครเมื่อหลายปีที่ผ่านมา ในงานของชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย ซึ่งจัดเป็นการสร้างพื้นที่แห่งใหม่ให้กับการแสดงลำพวนของชาวไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกได้ว่าชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ ไม่เพียงแต่ต้องการใช้

ลำพวนเป็นสื่อที่แสดงถึงอัตลักษณ์ร่วมเฉพาะกับคนในชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังสื่อสารอัตลักษณ์ไปยังคนกลุ่มอื่นที่อยู่ต่างถิ่นอีกด้วย

นอกจากรูปแบบการแสดงสาธิตการขับลำพวนแล้ว ช่องทางการสื่อสารอย่างหนึ่งของลำพวนคือการถูกผลิตซ้ำในรูปแบบซีดีรอม หรือมีการบันทึกเสียงของหมอลำอาชีพ หรือหมอลำสมัครเล่นที่มีความสามารถ ไว้เพื่อใช้เผยแพร่ทางวิทยุชุมชน หรือเครื่องขยายเสียง เป็นต้น ซึ่งพื้นที่หรือช่องทางการสื่อสารของลำพวนในปัจจุบันเหล่านี้ กลายเป็นช่องทางใหม่ของการขับลำพวนที่แตกต่างไปจากอดีต และหลุดพ้นจากการเป็นส่วนหนึ่งในวิถีปฏิบัติของชาวไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ ที่เห็นได้อย่างชัดเจน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ไปลำห่างพาด้า มีชมรมไทยพวนไปทุกปี หมอลำมาตั้ง 17 – 18 จังหวัด มีหมอลำปราจีน หมอลำหาดเสี้ยว หมอลำสิงห์บุรี มาหลายบ้านมาลำแข่งมาประกวดกัน” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามที่ผู้นำชุมชนไทยพวนกล่าวว่า “สภาวัฒนธรรมจะจัดแสดงทุกครั้งเวลาที่มีคนเข้ามาเยี่ยม เราจะจัดแสดงการแต่งกายแบบไทยพวน จัดแสดงการสู้ขวัญ และการแสดงลำพวนทุกครั้งเมื่อมีคนมาเยี่ยม” (วินัย ปิดทองคำ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2551)

2) แสดงในวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาการขับลำพวนนอกจากจะขับตามงานพิธีต่างๆ แล้ว ยังพบว่ามีการขับลำพวนเพื่อผ่อนคลายความเหนื่อยล้าหรือความตึงเครียดของชาวไทยพวนอีกด้วย เช่น ระหว่างทำนา หรืองานพบปะสังสรรค์รับประทานอาหารระหว่างเครือญาติ ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ไปเลี้ยงควายให้แม่ให้พ่อ ไปลำเล่นในป่าคนเดียวลำอยู่คนเดียวไม่มีหมอลำแคน เพราะชอบลำไป เห็นอะไรก็ลำใส่นก ไล่หนู ไปทั่ว เวลาเกี่ยวข้าวก็ไปลำอยู่กลางนาไปลำหยอกลำเกี่ยวกับอยู่กลางนาโนนแหละ” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันรูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวไทยพวนแตกต่างจากในอดีต เช่น การทำนาเป็นการทำเพื่อเศรษฐกิจมากกว่าทำเพื่อการยังชีพจึงทำให้ต้องผลิตในปริมาณมากขึ้น และไม่สามารถแสดงสุนทรียศาสตร์ในรูปแบบการขับลำพวนได้ในวัฒนธรรมแบบเดิม หรือแม้แต่การมีสื่ออื่นที่เหมาะสมกับยุคสมัย ได้เข้ามาสร้างความบันเทิงใจในการพบปะสังสรรค์ร่วมกันของชาวไทยพวน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “อยู่เฉยๆ อยากลำก็ลำได้ กินเหล้า สังสรรค์ กินข้าว นึกอยากสนุกก็ลำได้. . .เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบมาจากความเจริญ สื่อต่างๆ ที่เข้ามามันเปลี่ยน ดึงความสนใจจากคนในท้องถิ่นไป” (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

3) โดยพื้นที่หรือสถานที่ในการขับลำพวนในอดีตนั้น ไม่จำเป็นต้องใช้เวที หรืออุปกรณ์ประกอบอื่นใดนอกจากหมอลำ และหมอแคน การแสดงลำพวนที่สามารถประยุกต์ได้กับทุกโอกาส จึงส่งผลให้ในอดีตลำพวนได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ลำได้ทุกที่ วัดก็ได้ ศาลาก็ได้ บ้านก็ได้ ลำได้ทุกที่ นั่งลำได้ ยืนได้ ก็เป็นลำพวนพ็อน มีพ็อนนะแต่ก่อน พ็อนเหมือนเราลำกลอง ยายยังเคยไปลำพวนพ็อนที่บ้านกล้วย แต่ไม่ค่อยพ็อนกันพ็อนซ้าๆ ตามทำนองแคน” (สมบต ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามผู้นำชุมชนไทยพวน กล่าวว่า “หมอลำพวนเรื่องสถานที่ไม่จำเป็น ที่ไหนก็ได้ นั่งกับพื้นหรือนั่งเก้าอี้ ทั้งหมอแคนและหมอลำ” (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551) และ “สถานที่แสดงตรงไหนก็ได้ไม่มีเวทีไม่มียกพื้น จะนั่งอยู่มุมไหนส่วนไหนก็ได้ไม่มีโต๊ะไม่มีเก้าอี้ นั่งกับพื้น คนฟังก็จะนั่งล้อมวงเป็นรูปครึ่งวงกลม หันหน้าเข้าหาผู้แสดง” (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ในปัจจุบันการแสดงลำพวนได้ถูกนำไปจัดแสดงในงานสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ จึงทำให้มีการจัดเวทีขึ้นสำหรับการแสดงลำพวนขึ้น และเป็นการแสดงบนเวทีเดี่ยวร่วมกับการแสดงอื่นๆ ซึ่งเห็นว่าเป็นทางออกหนึ่งในการที่จะอนุรักษ์การขับลำพวนไว้ได้ในปัจจุบัน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ไปลำห่างพาด้ามีชมรมไทยพวนไปทุกปี หมอลำมาตั้ง 17 – 18 จังหวัด มีหมอลำปราจีน หมอลำหาดเสี้ยว หมอลำสิงห์บุรี มาหลายบ้านมาลำแข่งมาประกวดกัน” (สมบต ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

สภาวัฒนธรรมจะจัดแสดงทุกครั้งที่มีคนเข้ามาเยี่ยม เราจะจัดแสดงการแต่งกายแบบไทยพวน จัดแสดงการสู้ขวัญ และการแสดงลำพวนทุกครั้งเมื่อมีคนมาเยี่ยมหรือถ้าเจ้าภาพมีงานศพ งานแต่งงานก็ให้เอาลำพวนมาเปิด ถ้าเราไม่อนุรักษ์ไว้ อย่างที่ทำอยู่ก็จะยิ่งไปเร็วกว่านี้อีก (วินัย ปิตทองคำ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2551)

1.4 ผู้รับสาร

ผู้ฟัง ผู้ชม ซึ่งเป็นผู้รับสารนั้นจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อลำพวนเนื่องจากสามารถผันตนเองให้กลายเป็นหมอลำพวน และหมอแคนได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสืบทอดแต่ในปัจจุบันมีผู้สนใจการขับลำพวนลดน้อยลง จึงทำให้สถานภาพของผู้รับสารมีความเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ดังตารางที่ 6.2

ตารางที่ 6.5

แสดงสถานภาพผู้รับสารของหมอลำพวนในอดีตและปัจจุบัน

สถานภาพผู้รับสารในอดีต	สถานภาพผู้รับสารในปัจจุบัน
1) ผู้ชมลำพวนในอดีตมีทุกเพศทุกวัย	1) เด็กวัยรุ่นไทยพวนในปัจจุบันไม่ฟังลำพวน เหลือเพียงผู้สูงอายุเท่านั้นที่ยังฟังลำพวน
2) มีส่วนร่วมโดยสามารถให้รับ หรือลำได้ตอบ กับหมอลำได้ตลอดเวลา ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ชม/ผู้ฟัง จะมีความสามารถในการขับลำพวนได้พอสมควร	2) ไม่สามารถได้ตอบกับหมอลำได้เนื่องจากส่วนใหญ่มีการเปิดลำพวนผ่านวิทยุชุมชน หรือเครื่องขยายเสียง และเด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจฟังลำพวน

1) ในอดีตลำพวน เป็นนันทนาการของชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ ที่ได้รับความนิยมจากชาวไทยพวน ซึ่งในการแสดงแต่ละครั้งจะมีผู้ให้ความสนใจและชื่นชอบเป็นจำนวนมาก เมื่อมีการจัดงานพิธีต่างๆ ขึ้น ในชุมชนไทยพวนก็จะจัดให้มีการแสดงลำพวนอยู่เสมอ ซึ่งกลุ่มผู้ฟังนั้นจะประกอบไปด้วยชาวไทยพวนทุกเพศทุกวัย แต่สำหรับในปัจจุบันผู้ชมลำพวนมีความนิยมในการฟังลำพวนลดน้อยลงไปจากอดีตเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ผู้ชมที่เหลือในปัจจุบันเป็นกลุ่มผู้ชมที่มีอายุประมาณ 50-60 ปี ขึ้นไปแล้วแทบทั้งสิ้น ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ฟัง “หน้าเก่า” หรือรุ่นเก่า ส่วนผู้ฟังรุ่นใหม่ซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนชาวไทยพวน ไม่สนใจฟังลำพวนเหมือนคนพวนรุ่นก่อนๆ ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “คนดูเยอะ คนชอบ มึงงานอะไร เอาแต่หมอลำพวน มีกสิฐิน มีทอดผ้าป่า หรืองานบวช เอาหมอลำผู้หญิงหนึ่งคน ทุกวันนี้ก็ยังมีคนอยากฟังเราอยู่ ผู้เฒ่า ผู้แก่ แต่ไม่มีคนเรียน คนฝึก คำก็อยากฟังอยู่ ก็มีแต่คนแก่อย่างเรา คนหนุ่มคนสาวไม่ค่อยฟัง ผู้ชอบก็มี ไปลำแถวบ้านกล้วย คนหนุ่ม คนสาวก็มาฟังเป็นบางครั้ง คนที่ฟังรู้เรื่องก็ชอบ” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนที่กล่าวว่า “คนรุ่นเก่ายังชื่นชอบ คนรุ่นใหม่มองว่ามันไม่มีอะไรลึกลับ ร้องอะไร แต่ตรงนั้นคือการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์เมืองพวน เล่าได้เป็นตุเป็นตะตามความสามารถของหมอลำ” (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบัน ผู้ฟังรุ่นใหม่ซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนชาวไทยพวน ไม่สนใจฟังลำพวนเหมือนคนพวนรุ่นก่อนๆ ซึ่งปัญหาหนึ่งที่พบมีสาเหตุอันเนื่องมาจากการไม่เข้าใจในความหมายของลำพวน ไม่เข้าใจภาษาพวนพูดภาษาพวนไม่ได้ ฟังภาษาพวนไม่รู้เรื่อง เป็นปัจจัย

หนึ่งทำให้เด็กและเยาวชนไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่ ไม่ให้ความสนใจการขับลำพวน ในอีกมุมมองหนึ่งสำหรับเด็กไทยพวนที่สามารถพูดภาษาพวนได้ฟังภาษาพวน รู้เรื่อง และเข้าใจความหมายของลำพวน แต่กลับไม่ให้ความสนใจรับชมลำพวน ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากความเจริญของเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดสื่อรูปแบบต่างๆ ขึ้น เช่น โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต ซึ่งมีความทันสมัย และสามารถดึงความสนใจของคนในท้องถิ่นไปจากการชมลำพวนซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้านของชาวไทยพวนมาตั้งแต่ในอดีต ประกอบกับเด็กและเยาวชนไม่เข้าใจว่า ลำพวน สำคัญอย่างไร ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น จึงแสดงถึงการขาดความรู้ (Knowledge) เกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านลำพวนซึ่งส่งผลกระทบต่อการแสดงออกหรือการปฏิบัติ (Performance) ลำพวนของเด็กและเยาวชนไทยพวนรุ่นใหม่ด้วย นอกจากความทันสมัยของเทคโนโลยีและสื่อที่มีความทันสมัยดึงดูดใจเยาวชนไทยพวนได้มากกว่าแล้ว โดยธรรมชาติและคุณลักษณะของลำพวนอาจไม่มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมและการดำเนินชีวิตของกลุ่มผู้ชม

ในปัจจุบันจึงทำให้ลำพวนไม่สามารถเป็นนันทนาการที่สร้างความสนใจ (Appreciate) ให้กับเด็กและเยาวชนไทยพวนได้อย่างในอดีต ซึ่งส่งผลต่อการการแสดงออกหรือการปฏิบัติต่อลำพวนของเยาวชนไทยพวนได้เช่นกัน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยมีเวลามาศึกษาส่งเสริม นอกจากคนรุ่นเก่า จึงมีแต่คนแก่เล่น” (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2551) และดังนี้

เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบมาจากความเจริญสื่อต่างๆ ที่เข้ามามันเปลี่ยน ดึงความสนใจจากคนในท้องถิ่นไป คนรุ่นเก่ายังชื่นชอบคนรุ่นใหม่มองว่ามันไม่มีอะไรลึกซึ้ง ร้องอะไร แต่ยังมีเด็กบ้านหมี่ที่เค้าเรียนเรื่องดนตรียังศึกษาเรื่องนี้ไว้อยู่ เอาทำนองแคนมาศึกษาถอดออกมาเป็นตัวโน้ต วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง เศรษฐกิจเปลี่ยน สังคมเปลี่ยน เลยเห็นว่าลำพวนล้าหลัง และความยากของตัวภาษาหรือบทร้อง ขับลำนำที่แฝงด้วยปัญญา คำคม คนสมัยใหม่ไม่สืบทอดภาษาพวน ไม่เรียนรู้ความลึกซึ้งของบทขับเลยทำให้เกิดความยุ่งยาก ยากที่จะสื่อภาษาใช้ภาษาลึกซึ้งเหมือนกับบทหรือกรองของไทยเด็กสมัยนี้ก็เลยไม่สนใจ (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

2) ผู้ฟังมีส่วนร่วมลำตอบโต้กับหมอลำได้ตลอดเวลา ด้วยการโห่รับ หรือลำสอยโต้ตอบกับหมอลำได้ตลอดเวลาแสดงให้เห็นว่าชาวไทยพวน ในอดีตนอกจากจะเป็นผู้ชมลำพวนแล้วยังมีความสามารถในการขับลำพวนได้ไม่มากนักน้อย ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวนและผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

คนดูนั้นก็มิ นอนก็มี เหาหมอนมานอนเฮฮากับเราไม่มีข้อห้าม ลำตั้งแต่ 3 ทุ่ม ล่างานศพ จนถึงตีหนึ่งตีสองจึงได้กลับ ถ้าอยู่คนเดียว ถ้าแล้วก็หยุดพอมีแรงก็ลำใหม่ คนดูก็ล้อมเฝ้าเรา มีเฮฮาตามกันไป ให้เราชื่นใจ(ดีใจ) ฮา หัว ชมหมอลำ. . . ยายไปอัดใส่แผ่นซีดีไว้เปิดในรายการวิทยุชุมชนคนพวน เปิดให้ชาวบ้านฟังไม่หวงเปิดให้ พี่น้องเราฟัง (สมบต ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

คนฟังก็จะนั่งล้อมวงเป็นรูปครึ่งวงกลม หันหน้าเข้าหาผู้แสดง เวลาลำมือจะปอง (เวลาขึ้นโอ) คนดูชอบออกชอบใจก็จะให้ หัว หรือหัว (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์ 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ในปัจจุบันผู้รับสารส่วนใหญ่ฟังลำพวนผ่านวิทยุชุมชนหรือเครื่องขยายเสียงจึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมระหว่างหมอลำและผู้ชมไป พร้อมทั้งผู้ชมลำพวนรุ่นใหม่ที่เป็นวัยรุ่นมีจำนวนลดลง และไม่มีทักษะและความรู้ในการขับลำพวนจึงไม่สามารถโต้ตอบกับหมอลำได้เช่นเดียวกับผู้ชมรุ่นเก่า รวมทั้งยังไม่ให้ความสนใจในการขับลำพวน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวนที่กล่าวว่า “ยายไปอัดใส่แผ่นซีดีไว้เปิดในรายการวิทยุชุมชนคนพวน เปิดให้ชาวบ้านฟังไม่หวงเปิดให้พี่น้องเราฟัง” (สมบต ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามคำให้การสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบมาจากความเจริญสื่อต่างๆ ที่เข้ามามันเปลี่ยน ดึงความสนใจจากคนในท้องถิ่นไป เด็กบางคนได้ยินเสียงร้องลำพวน ถามว่าหมาหอนหรือแม่ (เวลาขึ้นโอ) คนรุ่นเก่ายังชื่นชอบ คนรุ่นใหม่มองว่ามันไม่มีอะไรลึกลับ (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์ 21 กุมภาพันธ์ 2551)

งานกำฟ้า ก็จัดให้มีการแสดงลำพวน หรือถ้าเจ้าภาพมีงานศพ งานแต่งงานก็ให้เอาลำพวนมาเปิด ถ้าเราไม่อนุรักษ์ไว้อย่างที่ทำอยู่ก็จะยิ่งไปเร็วกว่านี้ (วินัย ปิตทองคำ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2551)

2. เกณฑ์ด้านหน้าที่ของลำพวน

การทำหน้าที่ของลำพวนเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงสถานภาพและการเปลี่ยนแปลงไปของสื่อพื้นบ้านอย่างเช่นลำพวน ได้จากการทำหน้าที่อันหลากหลายภายใต้บริบทของการทำหน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคล การทำหน้าที่ในระดับเครือญาติและชุมชน การทำหน้าที่ในระดับสังคม แสดงให้เห็นว่าหน้าที่ใดที่ยังคงสืบเนื่องมาแต่ในอดีต หน้าที่ใดที่สูญหายไป หน้าที่บางอย่างที่มีการคลี่คลายตนเองด้วยการปรับประยุกต์ และหน้าที่ที่เพิ่มใหม่

ภายใต้บริบทในปัจจุบันเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) หน้าที่ที่สืบเนื่อง เป็นบทบาทหน้าที่ซึ่งยังคงสืบเนื่องจากอดีต เป็นบทบาทหน้าที่ที่ยอมรับและเห็นได้ชัด แม้สังคมเปลี่ยน บทบาทกลุ่มนี้ก็ยังคงทำหน้าที่เช่นเดิมนั้นๆ อีกแล้ว
- 2) หน้าที่ที่สูญหายไป เป็นหน้าที่เก่าที่เคยมี ซึ่งในปัจจุบันไม่มีบทบาทหน้าที่ในเรื่องนั้นๆ อีกแล้ว
- 3) หน้าที่ที่คลี่คลาย คือหน้าที่ที่คลายตัวหรือขยับออกไปไม่เหมือนเดิมทั้งหมด เป็นการปรับประยุกต์บทบาทหน้าที่ แต่ยังมีลักษณะบางส่วนอิงกับบทบาทหน้าที่เดิม
- 4) หน้าที่ที่เพิ่มใหม่ คือบทบาทหน้าที่ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองปัญหาใหม่ๆ ของสังคม อาจพัฒนามาจากบทบาทแอบแฝงในอดีตแล้วพลิกขึ้นมาเป็นหน้าที่หลักในปัจจุบันหรืออาจจะยังคงเป็นหน้าที่แฝงเร้นต่อไปก็ได้

2.1 การทำหน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคล

การทำหน้าที่ของลำพวนในระดับปัจเจกบุคคลนั้น เป็นหน้าที่ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าต่อทั้งตัวหมอลำ และผู้ชมการขับลำพวนในระดับบุคคล ซึ่งได้แก่ หน้าที่ในการทบทวนชีวิต หน้าที่ในการปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ หน้าที่ในการพัฒนาภูมิปัญญา หน้าที่ในการสร้างความบันเทิง และหน้าที่ในการสร้างสัมพันธ์หญิงชาย เป็นต้น ซึ่งการทำหน้าที่ในระดับนี้ของลำพวนในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ดังตารางที่ 6.6

ตารางที่ 6.6

แสดงการทำหน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคลในอดีตและปัจจุบัน

การทำหน้าที่ในอดีต	การทำหน้าที่ในปัจจุบัน
1) หน้าที่ในการทบทวนชีวิต ในการไตร่ตรองเปรียบเทียบกับสภาพชีวิตของตนเอง ถ่ายทอดวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี พิธีกรรม ของชาวไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่ มาตั้งแต่ในอดีต	1) ชาวไทยพวนมีสภาพชีวิตที่แตกต่างจากในอดีตลำพวนจึงไม่สามารถทำหน้าที่ในการทบทวนชีวิตได้ดั้งเดิม เนื่องจากมีสื่อประเภทอื่นที่เข้ามาและสามารถถ่ายทอดวิถีชีวิตที่เหมาะสมกับปัจจุบันได้มากกว่า
2) หน้าที่การปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ ผ่านการเกี่ยวพาราสีกันระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาว ในอดีตชาวไทยพวนหากชอบพอกันจะไม่พูดกันตรงๆ แต่จะแสดงออกถึงความในใจของแต่ละฝ่ายผ่านการขับลำพวน	2) ลำพวนไม่ได้ทำหน้าที่เป็นช่องทางในการสื่อสาร เพื่อปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ เช่นการเกี่ยวพาราสีเช่นในอดีต เนื่องจากปัจจุบันมีช่องทางการสื่อสารอื่นที่สะดวกกว่า เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต
3) หน้าที่ในการพัฒนาภูมิปัญญา ซึ่งลำพวนเป็นการร่ายผญาหรือคำคมที่ออกมาจากปฏิภาณไหวพริบ	3) การร่ายผญาไม่สอดคล้องกับสภาพของสังคมในปัจจุบัน
4) หน้าที่ในการสร้างความบันเทิง ในฐานะที่ลำพวนเป็นนันทนาการเพียงอย่างเดียวของชาวไทยพวน	4) ชาวไทยพวนมีทางเลือกในการเปิดรับสื่ออื่น โดยเฉพาะสื่อมวลชนและสื่อสมัยใหม่ เช่น วดนตรี เพื่อสร้างความบันเทิง
5) หน้าที่ในการสร้างสัมพันธ์หญิงและชาย ด้วยการลำได้ต่อกันของฝ่ายชายและหญิง	5) สามารถสื่อสารกันผ่านสื่ออื่น เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต และใช้ภาษาไทยกลางมากขึ้น

1) **หน้าที่ในการทบทวนชีวิต**

ในอดีตการทำหน้าที่ของลำพวนในการช่วยไตร่ตรองเปรียบเทียบกับสภาพชีวิตของตนเอง หมอลำจะเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ผ่านบทขับลำพวนตามประสภารกณ์ที่เคยได้ยินได้ฟังมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวไทยพวนที่มีมายาวนานตั้งแต่อพยพมาจากเชียงขวาง หรือแม้แต่การถ่ายทอดเรื่องราวพิธีกรรมต่างๆ ที่เคยประสบพบเห็นมาถ่ายทอดเพื่อให้ผู้ฟังได้นำมาเปรียบเทียบกับชีวิตของตนเอง ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ เช่น การทำนา

การทอดผ้ามีดหมี่ ซึ่งชาวไทยพวนที่มีความสามารถในด้านนี้สามารถขับลำพวนเพื่อความบันเทิงใจไปพร้อมกับการประกอบอาชีพได้ด้วย นอกจากนี้ ด้านประเพณีและพิธีกรรม เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานบวช พิธีกรรมทางศาสนา เช่น ทอดกฐิน การทำบุญกลางบ้าน บุญข้าวจี่ เป็นต้น ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน และผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

ส่วนใหญ่ไปงานศพ งานบวช งานกฐิน งานแต่ง ลำได้ทุกงาน ไม่เฉพาะว่างานอะไร คำชอบก็ชวนไปเราก็ลำใส่ในเรื่องงาน ถ้างานบวชเราก็ลำประวัติงานบวชถ้างานแต่งงานก็ลำเรื่องงานแต่ง ไม่ใช่ลำเรื่องอะไรก็ได้ งานกฐินก็ลำเรื่องทอดกฐินต้องมีความรู้เกี่ยวกับงานต่างๆ เราก็ฟังมาจากคนอื่นบ้างประติษฐ์เอาบ้าง

(สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

เสียงแคน ทำนองแคนที่เป่า เป็นดนตรีขึ้นเดียวที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนพวน ใช้ประกอบกับการรำผญา คือ คำคมที่ออกมาจากปฏิภาณไหวพริบ เป็นบททำนองสัมผัสใช้กับร้อยกรองของภาษาไทย เป็นการขับลำนำ บรรยายถึงอารมณ์ ความรู้สึก สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตต่างๆ ออกมาเป็นบทเพลงประกอบแคน ทำนองพวน. . . ลำพวนกว่าจะขึ้น โธ่ เล่าเรื่อง แคนต้องนำไปก่อนแล้ว 2-3 รอบ กว่าจะพูดเล่าเรื่องต้องระลึกถึงบุญคุณของสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ดลบันดาลให้ความอุดมสมบูรณ์เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของคนพวน เทวดา ผีฟ้า ผีแถน ตอนมาหลังได้รับอิทธิพลศาสนาพุทธ ถึงจะมาเอ่ยถึงคุณพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ก่อนจะพูดเรื่องราวในการขับลำนำหรือลำพวน (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันหน้าที่ในการช่วยไตร่ตรองเปรียบเทียบกับสภาพชีวิตของตนเองของลำพวนนั้น ได้สูญหายไปจากสังคมไทยพวนแล้วเนื่องจากชาวไทยพวนมีสภาพชีวิตที่แตกต่างจากเดิม ซึ่งเป็นผลพวงมาจากกระแสการพัฒนาสู่ความทันสมัย ดังนั้น หน้าที่ของลำพวนในการทบทวนชีวิตจึงจัดเป็นหน้าที่ที่สูญหาย ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน ไทยพวน ดังนี้

วิถีชีวิตเปลี่ยน เศรษฐกิจเปลี่ยน สังคมเปลี่ยน เลยเห็นว่าลำพวนลำหลังและความยากของตัวภาษาหรือบทร้อย ขับลำนำที่แฝงด้วย ผญา คำคม คนสมัยใหม่ไม่สืบทอดภาษาพวน ไม่เรียนรู้ความลึกซึ้งของบทขับเลยทำให้เกิดความยุ่งยาก ยากที่จะสื่อภาษาใช้ภาษาลึกซึ้งเหมือนกับบทร้อยกรองของไทย เด็กสมัยนี้ก็ไม่สนใจ

(ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

2) หน้าที่การปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ

ในอดีตการทำหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านประการหนึ่งคือการช่วยระบายสัญชาตญาณของมนุษย์ หรือการปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ ความก้าวร้าว เช่น การเล่นคำผวน การร้องเพลง อีแซว การเล่นลำตัด การเกี้ยวพาราสี หรือการพูดสองแง่สองง่าม เป็นต้น สำหรับลำพวนนั้น มีการสอดแทรกเนื้อหาที่ช่วยปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศทางหนึ่ง เช่น การลำเกี้ยว ซึ่งเป็นการเกี้ยวพาราสีกันระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาว ซึ่งในอดีตชาวไทยพวนของอำเภอบ้านหมี่ เมื่อชอบพอกันจะไม่พูดกันตรงๆ แต่จะแสดงออกถึงความในใจของแต่ละฝ่ายผ่านการขบลำพวน ในการขบลำพวนบางครั้งอาจมีการลำของหมอลำฝ่ายชาย 2 คนเพื่อ แย่งชิงสาวหมอลำคนเดียวกัน ซึ่งเรียกว่าลำชิงชู้ด้วย ดังนั้น การขบลำพวนจึงเป็นทางหนึ่งที่ชาวไทยพวนใช้เป็นช่องทางในการสื่อการปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศของคนหนุ่มสาวในสมัยก่อน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน และผู้นำชุมชน ไทยพวน ดังนี้

ไปฟังเค้าลำเกี้ยวกัน ฟังมาตั้งแต่เด็กจำไว้ไปตามเนื้อของเค้า ยายก็ลำไปตามนั้น ดีไม่ดีไปลำชิงชู้กันด้วยซ้ำ ผู้ชายสองคน ผู้หญิงหนึ่งคน ลำชิงชู้แย่งกัน แสดงแก่กันว่ากันที่ไม่ดีคนนี้มันขี้เหล้าขี้เมา (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

บางครั้งลำพวนมีการด้นสด ในลักษณะชาวบ้านลำกันเล่นๆ โต้ตอบกันเกี้ยวพาราสีกันเป็นคำตลกๆ มีการใช้คำหยาบ เช่น ดึกก็ดึกมาแล้วเสียงแมวร้องหง่าว หมายถึง ดึกแล้ววังเวงเงียบเหงา ถ้าหนาวผู้หญิงต้องอยู่ในอ้อมกอดผู้ชาย เป็นต้น (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

ถ้ารำเกี้ยวพาราสี เป็นจุดหนึ่งระหว่างหนุ่มสาว หนุ่มสาวเจอกันเค้าจะพูดอะไรกัน ในสมัยนั้น จะไม่พูดกันตรงๆจะใช้คำคมไหวพริบปฏิภาณ เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบมาจากความเจริญ สื่อต่างๆ ที่เข้ามาเปลี่ยนดึงความสนใจจากคนในท้องถิ่นไปเลยเห็นว่าลำพวนล้าหลัง (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

เมื่อช่องทางการสื่อสารในปัจจุบันของหนุ่มสาวชาวไทยพวนมีเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการส่งจดหมาย การใช้โทรศัพท์ การส่งข้อความอิเล็กทรอนิกส์ และอินเทอร์เน็ต ทำให้ลำพวนกลายเป็นสื่อที่ล้าหลังและไม่สะดวก รวดเร็ว ต่อการช่วยระบายสัญชาตญาณทางเพศของมนุษย์ระหว่างหนุ่มสาวอย่างเช่นแต่ก่อน ประกอบกับปัจจุบันหนุ่มสาวชาวไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ มีการติดต่อพบปะพูดคุยกับหนุ่มสาวหรือผู้คนนอกชุมชนเพิ่มมากขึ้น ทำให้การใช้ลำพวนในการ

สื่อความในใจของชายหนุ่มและหญิงสาวไม่สามารถทำได้เนื่องจากความเข้าใจในภาษาพวนของคนนอกชุมชน ไม่สามารถทำได้เช่นในอดีต ในปัจจุบันลำพวนจึงไม่ได้ทำหน้าที่ในการปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ และช่วยระบายสัญชาตญาณของมนุษย์เหมือนอย่างในอดีตอีกต่อไป ดังนั้นการทำหน้าที่การปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ ของลำพวนจึงจัดเป็นหน้าที่ที่ **สูญหายไป**ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบมาจากความเจริญสื่อต่างๆ ที่เข้ามามันเปลี่ยน ดึงความสนใจจากคนในท้องถิ่นไป” (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

3) หน้าที่พัฒนาภูมิปัญญา

ในอดีตการร่ายผลญา หรือคำคม ประกอบเสียงแคนพวนเป็นรูปแบบที่แสดงเอกลักษณ์ของการขับลำพวนของชาวไทยพวน ซึ่งบ่งบอกว่าลำพวน มีส่วนช่วยฝึกให้ชาวไทยพวนได้ฝึกฝนการใช้ปฏิภาณไหวพริบ และความคิดสร้างสรรค์ ประดิษฐ์ถ้อยคำที่คล้องจอง เป็นเรื่องราว ส่งผลให้ผู้ขับลำพวนมีความคิดเฉียบคม และทักษะด้านการใช้ภาษาพวนอย่างมีวรรณศิลป์นั้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาภูมิปัญญาของชาวไทยพวนอย่างชัดเจน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน และผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

ในคำลำเราก็แต่งเอง มันจะคล้องกับงานของเขา เราก็แต่งเอาใช้หัวคิดแต่งเอง เราต้องคิดเอาเองไม่มีตัวอย่าง ไม่มีหนังสือ เราต้องประดิษฐ์เอง แต่งเองไปกับเขา อย่างไปงานศพเราก็แต่งเอาไปตามงานของเขา ยากเราไม่มีตัวอย่างที่เราจะไปตามเขาเราประดิษฐ์เอง (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ลำพวนในแง่คุณค่าเป็นวรรณกรรมชั้นสูงคนที่จะลำได้ต้องมีพรสวรรค์และพรแสวงด้วย ที่เรียกว่าวรรณกรรมชั้นสูงการนำเอาประโยค ความหมายมาประสานกัน ถ้าเป็นลำพวนแบบเป็นเรื่องมีการเล่าเรื่องเหมือนเล่นนิยายเป็นเรื่องไป” (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

ทำนองแคนที่เป่า เป็นดนตรีชิ้นเดียวที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนพวน ประกอบกับการร่ายผลญา คือ คำคมที่ออกมาจากปฏิภาณไหวพริบ เป็นบททำนองสัมผัสใช้กับร้อยกรองของภาษาไทย เป็นการขับลำนำ บรรยายถึงอารมณ์ ความรู้สึก สิ่งแวดล้อมวิถีชีวิตต่างๆ ออกมาเป็นบทเพลงประกอบแคน ทำนองพวน (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ในปัจจุบันหน้าที่ในการพัฒนาภูมิปัญญาของลำพวน จากการร่ายผลญาในการขับลำพวนนั้น ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ เนื่องจากสภาพสังคมของ

ชาวไทยพวนมีความเปลี่ยนแปลงไป เทคโนโลยีด้านสื่อสารมวลชนได้เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากกว่าสื่อพื้นบ้าน ส่งผลให้สุนทรียะในชีวิตของชาวไทยพวนก้าวเข้าสู่การใช้เทคโนโลยีและความทันสมัย เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ในการสร้างความบันเทิง ภูมิปัญหาด้านภาษาและวรรณศิลป์ในรูปแบบดั้งเดิมของชาวไทยพวนจึงถูกมองข้ามและละเลยไป ดังนั้น การทำหน้าที่พัฒนาภูมิปัญญาของลำพวน จึงจัดเป็น**หน้าที่ที่คลี่คลาย** ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “อย่างในปัจจุบันเวลาว่างงานศพ หลังจากพระสวดอภิธรรมแล้วก็ใช้เครื่องโทรทัศน์เอาซีดีออกดูการแสดงลิเก เปิดได้เลยเมื่อก่อนมันไม่มีตรงนี้ ก็ใช้หมอลำพวนเป็นการแสดง อยู่เป็นเพื่อนศพ” (วินัย ปิตทองคำ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2551)

4) หน้าที่ในการสร้างความบันเทิง

ในอดีตหน้าที่ประการหนึ่งของลำพวนในฐานะนันทนาการเพียงอย่างเดียวของชาวไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่ คือ การผ่อนคลายอารมณ์ หยอกล้อ สร้างอารมณ์ขัน และช่วยประเทืองอารมณ์ให้กับหมอลำ และผู้ชมที่มาชมลำพวนในโอกาสต่างๆ ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้ชมสามารถเอาสื่อ เอาหมอนมานอนชมลำพวนได้ทั้งคืน นอกจากนั้นยังสามารถมีส่วนร่วมในการโห่หรือลำสอดแทรกไปกับหมอลำได้ตลอดเวลา สร้างความบันเทิงใจให้กับผู้ชมได้ตลอดเวลาของการแสดง หรือแม้แต่ไม่มีงานพิธีใดๆ ก็สามารถขับลำพวนได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการสังสรรค์ รับประทานอาหารร่วมกันของญาติมิตร หรือแม้แต่ระหว่างการทำไร่นา และประกอบอาชีพในวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทยพวน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน และผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

ลำตั้งแต่ 3 ทุ่ม ว่างงานศพ จนถึงตีหนึ่งตีสองจึงได้กลับ ลำอยู่คนเดียว ลำแล้วก็หยุดพอมีแรงก็ลำใหม่ คนดูก็ล้อมเฝ้าเรา มีเฮฮาตามกันไป ให้เราขำใจ (ดีใจ) ฮา หัวขมหมอลำ. . . ส่วนใหญ่ดีที่สุดลำเรื่องขุนนางอ้าว ยาว 3 ม้วน 3 ชั่วโมง จึงจะจบเรื่องลำคนเดียว ไปลำบ้านทรายไปลำในห้องอัด แต่ก่อนอัดชาย ขายดีมากม้วนละร้อยอัดเองด้วย ชื่อเครื่องเทปมาอัดเองเอาหมอนแคนมาลำที่บ้าน คนนิยมฟัง คนแก่แต่ก่อนบ้านเค้าไม่มีหมอลำ ยายชายเทปนับไม่ถ้วน (สมบพ ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

งานบวชนาค เจ้าภาพจะจ้างหมอลำพวนมา งานศพก็จะจ้างมา ในการลำจะมีคนฟังเป็นลูกคู่คอยโห่รับ ลำพวนไม่มีข้อห้ามอยู่ที่เจ้าภาพถ้าพอใจจะจ้างมาแสดงได้ทุกงาน ทั้งงานศพ งานบวช ลำพวนไม่เร่าใจเหมือนภาคอีสาน เช่น ลำซึ่ง (สมคิด จุ่มทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

ลำพวนเป็นนันทนาการอย่างเดียวของคนพวน ไม่มีอย่างอื่น คนดูชอบออกขอบใจ ก็จะให้ หิ้ว หรือหิ้ว อยู่เฉยๆ อยากล่ำก็ล่ำได้ กินเหล้า สังสรรค์ กินข้าว นึกอยากสนุกก็ ล่ำได้ (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ในปัจจุบันลำพวนอาจยังคงสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชมเช่นเดียวกับในอดีต หากผู้ชมเข้าใจในความหมายของภาษาพวน เพียงแต่ปริมาณและระดับของการทำหน้าที่ในการให้ความบันเทิงของลำพวนได้ลดบทบาทลงไปจากเดิม เนื่องจากชาวไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่ ได้เปิดรับสื่ออื่นๆ ที่มีความทันสมัยและน่าสนใจกว่าลำพวน เช่น วงดนตรี การเปิดเพลงจากผ่านซีดีรอม มาใช้แสดงในงานพิธีต่างๆ ของชาวไทยพวน เนื่องจากลำพวนได้เป็นนันทนาการเพียงอย่างเดียวของชาวไทยพวนเช่นเดิมอีกต่อไปแล้ว แต่มีสื่ออื่นๆ ที่มีความทันสมัยและสามารถให้ความบันเทิงใจ อย่างสอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตในปัจจุบันมากกว่าลำพวน จึงทำให้ปริมาณการใช้ลำพวนเพื่อสร้างความบันเทิงนั้นไม่ได้รับความนิยมเหมือนเมื่อก่อน จะพบเห็นบ้างในกรณีการเปิดลำพวนจากแผ่นซีดีรอมภายในงานพิธีต่างๆ ของชาวไทยพวนบ้าง เมื่อปริมาณการใช้ลำพวนลดลง จนปัจจุบันลำพวนแทบไม่ได้ทำหน้าที่สร้างความบันเทิงใจให้กับชาวไทยพวนวิถีชีวิตประจำวันได้ ระดับการทำหน้าที่ของไทยพวนจากเดิมที่เคยเป็นนันทนาการประจำชาติพันธุ์ จึงลดระดับตามลงมาถึงระดับของการสร้างความบันเทิง ดังนั้น การทำหน้าที่พัฒนาภูมิปัญญาของลำพวน จึงจัดเป็น**หน้าที่ที่คลี่คลาย** ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ยายไปวัดไปทำบุญ กฐิน สงกรานต์ กำฟ้า เค้ก็ขอให้ลำบ้าง เราก็ล่ำ เคยมีคนมาติดต่อกคิดว่าเราไปล่ำได้อยู่ หมดแรงแล้วอยู่บ้านก็ล่ำปากแล้ว ไปไม่ไหวชาวบ้านที่ฟังออกก็ว่าดี ฟังไม่ออกก็ไม่รู้เรื่อง (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามทีผู้นำชุมชนไทยพวน กล่าวว่า “คนรุ่นเก่ายังชื่นชอบ คนรุ่นใหม่มองว่ามันไม่มีอะไรลึกซึ้ง ร้องอะไร แต่ตรงนั้นคือ การเล่าเรื่องประวัติศาสตร์เมืองพวน” (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามทีเยาวชนชาวไทยพวนกล่าวว่า “สนุกนะ ผมว่าลำพวนนี่สนุกถ้าคนฟังรู้เรื่องและเข้าใจความหมาย เพราะเหมือนกับการเล่านิทานฟังเรื่องราวต่างๆ ที่หมอลำเค้าเล่า มีเสียงแคน มันเพลิน แต่ถ้าคนฟังไม่รู้เรื่อง ก็ไม่เข้าใจ มันเลยไม่สนุก” (วรรณศิริ ศิริพันธุ์, สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2551)

5) หน้าที่ในการเชื่อมสัมพันธ์หญิงและชาย

ในอดีตหนุ่มสาวไทยพวนเมื่อต้องการพูดคุยกันมักจะไม่พูดกันตรงๆ แต่จะใช้คำคมในรูปแบบการขบลำพวนสื่อสารถึงกัน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ต่างฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นทัศนคติของตนต่ออีกฝ่ายได้ เช่น การทักทายกัน การเกี้ยวพาราสี การกระทบกระทั่งเปรียบเปรยประยระหว่างกัน อีกประการหนึ่งในอดีตนั้นหนุ่มสาวไทยพวนมักไม่มีสิทธิ์จะไปแต่งงานกับ

คนอื่นที่ไม่ใช่ชาวไทยพวนด้วยตนเอง จึงทำให้โอกาสในการใช้ลำพวนเป็นสื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันมีมากขึ้น ทั้งในรูปแบบความใกล้ชิดกันของการสื่อสารระหว่างบุคคลภายในชุมชน และการใช้ภาษาในการสื่อสารด้วยการใช้ภาษาพวน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันผ่านนันทนาการที่จัดว่าเป็นนันทนาการเพียงประเภทเดียวของชาวไทยพวนในอดีต ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “หมอลำผู้หญิงหนึ่งคน ผู้ชายหนึ่งคน หมอแคน แล้วดีไม่ดีไปลำซิ่งซู้กันด้วยซ้ำ ผู้ชายสองคน ผู้หญิงหนึ่งคน ลำซิ่งซู้แย่งกัน แสดงแก่กัน ว่ากันว่าไม่ดีคนนั้นมันซี้เหล่า ซี้เมา” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามคำให้การสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

ถ้าจำเกี่ยวพาราฮี เป็นจุดหนึ่งระหว่างหนุ่มสาว หนุ่มสาวเจอกันเค้าจะพูดอะไรกัน ในสมัยนั้น จะไม่พูดกันตรงๆ . . . คนพวนสมัยก่อนไม่มีสิทธิเลือกคู่ครองยกเว้นหนีตามกัน พ่อแม่จะเป็นคนดูให้ลูกชายจะไปแต่งงานกับใคร ลูกสาวจะไปแต่งงานกับใคร เกิดประเพณีเลือกว่า “จู้” จู้คนนั้นไปใส่คนนี้ ไม่ยอมให้ลูกไปแต่งงานกับคนต่างเผ่า แต่เดี๋ยวนี้แต่งงานครบประเพณีไม่มีแล้ว ผู้ปกครองหัวเก่าๆ ล้มหายตายจากหมดแล้วไม่มีแล้ว เป็นเรื่องปกติของสังคมต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ในปัจจุบันมีสื่อประเภทอื่นที่ถูกนำเข้ามาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง และให้ความเป็นส่วนตัวมากกว่า เช่น การพูดคุยผ่านโทรศัพท์ การส่งจดหมาย เป็นต้น ประกอบกับสังคมไทยพวนมีความเปิดกว้างขึ้น หนุ่มสาวชาวไทยพวนมีโอกาสได้พบปะสร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่อยู่นอกชุมชน การใช้ภาษาในการสื่อสารจึงไม่ถูกจำกัดอยู่เพียงแต่การใช้ภาษาไทยพวนเท่านั้น การใช้ลำพวนเป็นพื้นที่ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงนั้น จึงลดบทบาทลงไป ดังนั้น การทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงของลำพวน จึงจัดเป็น**หน้าที่ที่สูญหาย** ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “เด็กแถวนี้พูดไทยไม่พูดพวน แต่บ้านนี้เป็นบ้านพวน บ้านทราย บ้านกล้วยก็พูดพวนอยู่” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามคำให้การสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน ไทยพวน ดังนี้

วิถีชีวิตเปลี่ยน เศรษฐกิจเปลี่ยน สังคมเปลี่ยน เลยเห็นว่าลำพวนล้าหลัง และความยากของตัวภาษาหรือบทร้อง ซ้ำลำนำที่แฝงด้วยปัญญา คำคม คนสมัยใหม่ไม่สืบทอดภาษาพวน ไม่เรียนรู้ความลึกซึ้งของบทซบเลยทำให้เกิดความยุ่งยาก ยากที่จะสื่อภาษาใช้ภาษาลึกซึ้งเหมือนกับบทร้อยกรองของไทย เด็กสมัยนี้ก็เลยไม่สนใจ (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

จากการศึกษาถึงการทำหน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคลของลำพวนในด้านต่างๆ แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ที่สูญหายไป ได้แก่ หน้าที่ในการทบทวนชีวิต หน้าที่ในการปลดปล่อยแรงผลักดัน ทางเพศ หน้าที่ในการเชื่อมสัมพันธ์หญิงชาย และหน้าที่ที่คลี่คลาย ได้แก่ หน้าที่ในการพัฒนาภูมิปัญญา หน้าที่ในการสร้างความบันเทิง ดังจะเห็นแล้วว่าหน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคลของลำพวนในปัจจุบัน หลายหน้าที่ได้สูญหายไปและบางหน้าที่เข้าสู่สภาวะคลี่คลาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพและความคงอยู่ของลำพวนที่มีแนวโน้มเข้าสู่การล่มสลายของสื่อพื้นบ้านประเภทนี้

2.2 การทำหน้าที่ในระดับเครือญาติและชุมชน

การทำหน้าที่ของลำพวนในระดับเครือญาติและชุมชนนั้น เป็นหน้าที่ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพวนในท้องถิ่นด้วยตนเอง ตลอดจนแสดงถึงความเป็นชาวไทยพวนในแต่ละพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นด้านการสร้างความสัมพันธ์ การสะท้อนตัวตนหมอลำ หรือแม้แต่การสร้างอาชีพ เป็นต้น ซึ่งการทำหน้าที่ในระดับนี้ของลำพวนในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ดังตารางที่ 6.7

ตารางที่ 6.7

แสดงการทำหน้าที่ในระดับเครือข่ายและชุมชนในอดีตและปัจจุบัน

การทำหน้าที่ในอดีต	การทำหน้าที่ในปัจจุบัน
1) หน้าที่ในการกระชับความสัมพันธ์ของเครือข่ายในการพบปะสังสรรค์มิตรสหาย ในวิถีชีวิตประจำวัน	1) มีรูปแบบในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามสมัย
2) หน้าที่ในการสะท้อนตัวตนของหมอลำท้องถิ่น ซึ่งลำพวนของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันบ่งบอกถึงที่มาของหมอลำ	2) การทำหน้าที่สะท้อนตัวตนของหมอลำท้องถิ่นยังคงปรากฏออกมาจากสำเนียงในการขับลำพวน
3) หน้าที่ในการสร้างอาชีพให้คนในท้องถิ่น มีทั้งหมอลำอาชีพ หมอแคนอาชีพ	3) เป็นหมอลำสมัครเล่น และหมอแคนสมัครเล่นมากกว่าทำเป็นอาชีพ
4) หน้าที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการการถ่ายทอดประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของชุมชนไทยพวน	4) ยังคงแสดงถึงการถ่ายทอดประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตในอดีตของชุมชนไทยพวน
5) หน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน แสดงถึงความเป็นคนท้องถิ่นที่มาอันแตกต่างกันของชาวไทยพวนในประเทศไทย	5) เกิดการรวมกลุ่มเป็นชมรมไทยพวนเพื่อแสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวและสร้างอัตลักษณ์ร่วม คือ ความเป็นไทยพวน
6) หน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน มีการแสดงลำพวนภายในงานต่างๆ เช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงาน	6) การแสดงลำพวนในงานต่างๆ ลดลงจนเกือบไม่พบในปัจจุบัน จึงทำให้พื้นที่สาธารณะของชาวไทยพวนในรูปแบบเดิมลดลงไป
7) หน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ใช้แสดงเฉพาะกลุ่มชาวไทยพวนชุมชนด้วยกันเท่านั้น	7) มีการแสดงให้คนนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยพวนในชุมชน

1) ช่วยกระชับความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย

ในอดีตชาวไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ ได้ใช้ลำพวนเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายและสมาชิกในชุมชน ซึ่งจะเห็นได้จากในวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทยพวนนั้น สามารถนำลำพวนเข้าไปเป็นส่วนประกอบในรูปแบบของนันทนาการได้อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพในการทำนา การรับประทานอาหารร่วมกันยามว่าง ซึ่งเครือข่าย

และมีตรรกะที่มีความสามารถในการขบถำพวน จะร่วมขบถำพวนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน นอกจากนี้ แล้วภายใต้บริบทของงานต่างๆ ไม่ว่าจะป็นงานบวช งานแต่งงาน งานศพ จะมีการแสดงลำพวนให้ผู้ร่วมงานได้ชม ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่สืบเนื่องต่อจากงานพิธีกรรมหลักเพื่อให้ชาวไทยพวนได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกันต่อจากเสร็จสิ้นพิธีการต่างๆ ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ที่แรกก็ไม่อยากไปกลัวลำไม่เก่งลำไม่เป็น พอบ่อยครั้งก็ชินไปเรื่อยๆ ครั้งแรกลำเล่นเฉยๆ กินเหล้ากับเพื่อน. . .ไม่ได้ห้าม มันไม่รุนแรงขนาดนั้น กินเหล้าเมายาไปกับเพื่อนได้” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามคำให้การสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “อยู่เฉยๆ อยากลำก็ลำได้ กินเหล้า สังสรรค์ กินข้าว นึกอยากสนุกก็ลำได้ส่วนใหญ่สมัยก่อนคนพวนจะเป่าแคนเป็น แต่ไม่ใช่ว่าเป่าจนขึ้นเวทีได้” (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ในปัจจุบันจากสภาพวิถีชีวิตของชาวไทยพวนที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้กระแสการพัฒนา จึงทำให้รูปแบบในการสร้างความสัมพันธ์ของชาวไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่ ผันแปรตามไปด้วย ในบริบทงานพิธีต่างๆ ไม่ปรากฏการลำพวนภายหลังเสร็จสิ้นพิธีการเพื่อให้ชาวไทยพวนได้มีโอกาสได้ร่วมสร้างความสัมพันธ์ในันทนาการเดียวกันอย่างแต่ก่อน อย่างไรก็ตามในบางงานพิธีที่มีความสำคัญ เช่น ประเพณีกำฟ้า อาจยังพบการแสดงขบถำพวนร่วมอยู่ในงานด้วย แต่ถึงกระนั้นลำพวนอาจไม่ได้ช่วยกระชับความสัมพันธ์ภายในของสมาชิกในชุมชนดังเช่นในอดีต ดังนั้น การทำหน้าที่ที่กระชับความสัมพันธ์ภายในของลำพวน จึงจัดเป็นหน้าที่ที่สูญหาย

2) หน้าที่ในการสะท้อนตัวตนของหมอลำท้องถิ่น

สี่อพื้นบ้านแต่ละชนิตย่อมมีความแตกต่างกันออกไปของท้องถิ่นกำเนิด ลำพวนเป็นสี่อพื้นบ้านอีกประเภทหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยพวนของประเทศไทยตามภูมิภาคต่างๆ ไม่ว่าจะป็น ไทยพวนปราจีนบุรี ไทยพวนสุพรรณบุรี ไทยพวนสุโขทัย หรือแม้แต่ชาวไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยลำพวนของชาวไทยพวนแต่ละท้องถิ่นจะมีสำเนียงในการขบถำพวนที่แตกต่างกันออกไปตามท้องถิ่นที่อาศัย ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำ ผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

ไปลำห้างพาดำมีชมรมไทยพวนไปทุกปี หมอลำมาตั้ง 17 – 18 จังหวัด มีหมอลำปราจีน หมอลำหาดเสี้ยว หมอลำสิงห์บุรี มาหลายบ้านมาลำแข่งมาประกวดกัน แต่ละที่ลำต่างกันลำไม่เหมือนบ้านพวนของเรา คำลำพวนแต่เหนือๆ ลำเหมือนออกทางลาว ยายไปประกวดมาได้ที 1 ได้ถ้วยมา สำเนียงไม่เหมือนกัน ทำนองแคนก็ไป

ด้วยกัน หมอลำ หาดเสี้ยวก็ไม่เหมือนเรา แต่เค้าก็ว่าของเค้าลำพวน แต่ทำนองไม่เหมือนกัน (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ลีลาลำพวนอย่างเช่น แถวบ้านหมี่ ถ้าเทียบกับพวนที่เชียงใหม่ไม่เหมือนกัน ถ้าเทียบกับนครนายกก็อีกทำนอง ที่อื่นๆ ก็อีกทำนอง แต่ละที่ก็บอกว่าของตนเอง เพราะ เป็นการลำที่ถูก อย่างคนพวนบางจังหวัดไม่มีลำพวน ที่เคยได้ยินว่ามีลำพวนก็มีปราจีนบุรี นครนายก ลพบุรี (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

คนพวนที่อื่นมีการลำพวนเหมือนกัน แต่สำเนียง ภาษา ทำนอง ทำนองแคนต่างกัน จากบริบทที่ตั้ง บริบทชุมชนไปติดกับตรงนั้นตรงนี้ อาจจะมีสำเนียงเพี้ยนอย่างกรณีพวนเมืองน่านลักษณะเหมือนขับซอทำนองทางเหนือ แม้กระทั่งเมืองเชียงใหม่ (เรียกขับเชียงใหม่) ลำพวนทำนองเชียงใหม่ บ้านหมี่กับนครนายกก็ต่าง นครนายกอาจเหมือนทางเหนือ ต้องดูบริบทที่ตั้งของชุมชนพวนที่ต่างกัน เหนือก็มีอีสานก็มี (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

หน้าที่ในการสะท้อนตัวตนของหมอลำท้องถิ่นของลำพวนยังคงสืบเนื่องมาจวบจนปัจจุบัน อาจเนื่องด้วยจากอิทธิพลของบริบททางสังคมและชุมชนที่ชาวไทยพวนอพยพไปตั้งถิ่นที่อยู่ นั้น ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทยพวนที่ต้องแปรไปตามสภาพของชุมชนหลัก จึงทำให้สิ่งนี้สามารถบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันของหมอลำ จากสำเนียงที่ใช้ในการแสดง จนสามารถแยกแยะออกจากกันได้ว่าเป็นหมอลำพวนที่มาจากถิ่นฐานใด และถึงแม้ในปัจจุบันลำพวนจะเลือนหายไปจากวิถีชีวิตชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ บ้างแล้ว แต่อัตลักษณ์ของลำพวน อำเภอบ้านหมี่ ที่ถ่ายทอดผ่านหมอลำยังคงมีสำเนียงการขับที่เด่นชัดและแตกต่างจากลำพวนในท้องถิ่นอื่นที่มีชาวไทยพวนอยู่เช่นเดิม ดังนั้น การทำหน้าที่ในการสะท้อนตัวตนของหมอลำท้องถิ่นของลำพวน จึงจัดเป็น**หน้าที่ที่สืบเนื่อง**

อย่างไรก็ตามเมื่อลำพวนเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนของหมอลำท้องถิ่นของชาวไทยพวนที่แตกต่างกัน หากในอนาคตลำพวนเกิดการสูญสลายขึ้นมา ซึ่งอาจมีคำถามตามมาว่าชาวไทยพวนจะใช้สิ่งใดเป็นเครื่องแสดงถึงความเป็นคนพวนในท้องถิ่นต่างๆ ประกอบกับในปัจจุบันภาษาไทยพวนของแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่บ้างนั้น ไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายเช่นที่ผ่านมา อีกทั้งยังมีการใช้ภาษาไทยผสมผสานปนไปกับภาษาไทยพวน จึงอาจส่งผลให้สิ่งบ่งชี้ถึงความแตกต่างของความเป็นคนพวนในแต่ละภูมิภาคหรือแต่ละท้องถิ่นต้องสูญหายไปด้วย

3) หน้าที่ในการสร้างอาชีพให้คนในท้องถิ่น

จากค่านิยมของลำพวนในอดีตทำให้แทบทุกงานพิธีของชาวไทยพวนจะมีการขับลำพวนร่วมอยู่ด้วยเสมอ ไม่ว่าจะเป็นงานศพ งานบวช งานแต่งงาน และงานบุญกุฐิน เป็นต้น ถึงแม้ชาวไทยพวนในอดีตส่วนใหญ่จะมีความสามารถในการขับลำพวนได้เป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีชาวไทยพวนส่วนหนึ่งซึ่งมีพรสวรรค์ในการขับลำพวนมากกว่าผู้อื่น ทั้งในด้านน้ำเสียง ลีลา การประดิษฐ์ถ้อยคำ เนื้อหา จึงทำให้มีผู้ชื่นชอบการขับลำพวนของชาวไทยพวนที่มีพรสวรรค์ และได้ถูกเชิญให้ไปขับลำพวนภายในงานพิธีต่างๆ ทั้งในท้องถิ่นของตนเอง และต่างท้องถิ่น เช่น แม่สมบท ศรีสุพรรณ หมอลำกุหลาบ ศรีจันทร์ เป็นต้น ในช่วงแรกหากไปลำในงานใดมีผู้ชื่นชอบในการขับลำพวนของหมอลำคนใดแล้วจะได้รับเงินรางวัลจากผู้ชมหรือเจ้าภาพของงานนั้น ซึ่งชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ เรียกว่า ติดอ้อ เมื่อหมอลำที่มีความสามารถมากๆ และมีชื่อเสียงจะถูกเชิญให้ขับลำพวนในงานต่างๆ บ่อยครั้งมากขึ้นจึงทำให้มีการจ่ายเป็นค่าตอบแทนจากเจ้าภาพด้วย แทนที่จะมีแต่การติดอ้อ เพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดหมอลำอาชีพขึ้น ภายในสังคมชาวไทยพวน และผู้ที่มีความสามารถในการขับลำพวนได้แต่ไม่ได้รับความนิยมนับถือถูกเชิญไปขับลำพวนในงานต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ แต่ขับลำพวนอยู่ภายในชุมชน ท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเรียกว่า หมอลำสมัครเล่น

ลำพวนจึงทำหน้าที่เชิงเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ และค่านิยม จนกลายเป็นที่รู้จักของผู้คนในสังคมไทยพวนได้อีกหนทาง ในอดีตที่ลำพวนได้รับความนิยมนับถืออย่างมากรุนั้น ส่งผลให้ผู้ที่เป็หมอลำอาชีพ ถูกเชิญไปขับลำพวนในงานต่างๆ อยู่ตลอดเวลา หรือแม้แต่การบันทึกเสียงการขับลำพวนเพื่อจำหน่ายให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสไปชมการแสดงจริง ได้เปิดฟังในยามที่ต้องการซึ่งปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าลำพวนในอดีตได้รับความนิยมนับถือจากคนในสังคมไทยพวนเป็นอย่างมาก และทำให้ผู้ที่มีพรสวรรค์ มีความสามารถในการขับลำพวน กลายเป็นหมอลำอาชีพที่มีรายได้อีกหนทางหนึ่งเป็นอย่างดี ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ดังนี้

ไปลำจนชิน ชินเคย ตั้งแต่ 30 ปี จนถึง 80 ปี ออกงานจริงๆ ตอน 40 ปี มีแต่คนมาจ้างไปทั่วทิศทั่วแดน ลพบุรีไปทั่ว มันไม่มีใครมีก็แต่แก่กว่าเรารุ่นพี่เรา หมอลำผู้ชายก็ตายหมดแล้ว บ้านหมี่ไม่มีไม่เหลือ ตอนนี้อายก็ไปไม่ไหว. . . ส่วนใหญ่ดีทีสุดลำเรื่องขุนนางอ้าว ยาว 3 ม้วน 3 ชั่วโมง จึงจะจบเรื่อง ลำคนเดียว ไปลำบ้านทรายไปลำในห้องอัด แต่ก่อนอัดขาย ขายดีมากม้วนละร้อย อัดเองด้วยซื้อเครื่องเทปมาอัดเองเอาหมอลำคนมาลำที่บ้าน คนนิยมฟังคนแก่แต่ก่อนบ้านเค้าไม่มีหมอลำ ยายชายเทปนับ

ไม่ถ้วน ค่าจ้างยายเอาสองพัน ถ้าไม่ไกลก็เอาพันห้าแบ่งหมอแค้นอีก ยายเอาเยอะกว่า หมอแค้นได้สามร้อย บาท บางทีก็ 400 บาท ถ้าเค้าชอบก็ได้มาสามสี่พันเค้าตบรางวัล (สมบท ศรีสุมพรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ในปัจจุบันในอำเภอบ้านหมี่ เหลือหมอลำพวนอาชีพ คือ แม่สมบท ศรีสุมพรณ และหมอแค้นอาชีพ พ่อโพธิ์ อันทะไชย เพียงอย่างละ 1 คน เท่านั้น แต่ในทุกหมู่บ้านนั้นยังคงมีหมอลำและหมอแค้นสมัครเล่นประจำหมู่บ้าน เพียงแต่ไม่ได้แสดงลำพวนเป็นอาชีพอย่างเช่นหมอลำในอดีตแล้ว ซึ่งในปัจจุบันชาวไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่ ยังคงประกอบอาชีพทำนาและทอผ้ามัดหมี่ ซึ่งอาจเปลี่ยนผ่านเข้าสู่รูปแบบการพาณิชย์มากขึ้น โดยไม่ได้มีการขับลำพวนเป็นอาชีพหลักของหมอลำ หรือเป็นอาชีพเสริมเช่นในอดีตอีกต่อไป ดังนั้น การทำหน้าที่ในการสร้างอาชีพให้คนในท้องถิ่นของลำพวน จึงจัดเป็น **หน้าที่ที่สูญหาย** ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ยายเสวก บ้านหินปักใหญ่ มาเรียนไป มาเอาอ้อกับยายไปเค้ก็ลำได้อยู่แต่ไม่ออกงานลำเล่นลำหัวอยู่ตามบ้าน มาเรียนด้วยกันสามคนแต่ไม่ได้ ได้แต่ยายเสวก แต่เด็กไม่มีเรียนมีแต่ผู้ใหญ่” (สมบท ศรีสุมพรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามคำให้การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “หมอสมบตนี้อายุ 80 แล้ว อย่างหมอลำกุหลาบคนบ้านหมี่ที่ย้ายไปอยู่เพชรบูรณ์ แกก็เลิกแล้วแต่ยังมีความสามารถในตัว ทุกที่มีหมอลำประจำหมู่บ้านแต่จะเป็นหมอลำสมัครเล่นอยู่ในรุ่นคนแก่ๆ แต่จะมีปัญหาเพราะไม่มีคนสืบทอด” (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

4) หน้าที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ในอดีตลำพวนนอกจากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนด้วยตัวของลำพวนเองในฐานะการเป็นนันทนาการที่สืบทอดกันมากของบรรพบุรุษชาวไทยพวน ของชุมชนไทยพวนอำเภอบ้านหมี่แล้ว ภายในเนื้อหาของ การขับลำพวนนั้นยังแสดงถึงวิถีปฏิบัติ และเรื่องราวเกี่ยวกับชาวไทยพวนในอดีตที่สืบทอดกันมาตามแบบฉบับของตนเอง เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานศพ ซึ่งมีมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีแบบแผนแตกต่างจากวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น ธรรมเนียมการเลือกคู่ครองของชาวไทยพวนในอดีต การสร้างความสามัคคีผ่านประเพณีเสอกระจาด หรือแม้แต่การเล่าถึงประวัติความเป็นมาของชาวไทยพวนตั้งแต่อยู่เมืองเชียงขวาง เป็นต้น ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “วัฒนธรรมอันหนึ่งของคนพวนสมัยก่อนกล่าวว่าพวนมีความฉลาดจะฝากคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไว้ในกลอนหมอลำ ถ้าเป็นวัตถุโบราณสถานจะถูกทำลายไป แต่ถ้ากลอนหมอลำก็จะสอนไว้สืบทอดกันมา” (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

ถึงแม้ในปัจจุบันลำพวนจะลดจำนวนหรือปริมาณบทบาทหน้าที่ในด้านนี้ไปแล้ว แต่ในด้านคุณภาพหรือการทำหน้าที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ของลำพวนนั้นยังมีอยู่ เช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง แต่ลดปริมาณการทำหน้าที่ลงไป ดังนั้น การทำหน้าที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ของลำพวน จึงจัดเป็น**หน้าที่ที่สูญหาย** ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน ไทยพวน ที่กล่าวว่า “ผู้แสดงตัวแสดงล้มหายตายจาก ขาดการสืบทอดแต่หากคนแสดงไม่ได้ ลำบากตรงนี้ คนเป่าแคน คนล่า ผู้ที่มีความสามารถในเรื่องการขับลำนำหรือหมอลำ ผู้ที่มีความสามารถในการเป่าแคนพวน หรือหมอลำแคน มันไม่มี” (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

5) หน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน

อัตลักษณ์ร่วมของชุมชนเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา ในอดีตชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ ใช้อัตลักษณ์ร่วมของตน เพื่อบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของคนในท้องถิ่น และเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลในชุมชน และชุมชนที่เราอาศัย ซึ่งอัตลักษณ์ของของชาวไทยพวน ที่อาศัยอยู่ต่างท้องถิ่นหรือต่างชุมชนกันจึงถูกสร้างให้มีความแตกต่างกัน ลำพวนเป็นสี่พันบ้าน ประเภทหนึ่งที่สามารถสร้างและถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชุมชนไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ ที่มีความแตกต่างจากชุมชนไทยพวนอื่นๆ ในประเทศไทย ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “หมอลำมาตั้ง 17 – 18 จังหวัด มีหมอลำปราจีน หมอลำหาดเสี้ยว หมอลำสิงห์บุรี มาหลายบ้านมาลำแข่งมาประกวดกัน แต่ละที่ลำต่างกันลำไม่เหมือนบ้านพวนของเรา คำลำพวนแต่เหนือๆ ลำเหมือนออกทางลาว” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามคำให้การสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “ครั้งหนึ่งชมรมไทยพวนที่กรุงเทพฯ นำลำพวนออกรายการวิทยุ ต้องการจะเก็บลำพวนของแต่ละจังหวัด และหาผู้สนับสนุนในการเผยแพร่” (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551) และดังนี้

คนพวนที่อื่นมีการลำพวนเหมือนกัน แต่สำเนียง ภาษา ทำนอง ทำนองแคน ต่างกัน จากบริบทที่ตั้ง บริบทชุมชนไปติดกับตรงนั้นตรงนี้ อาจจะมีสำเนียงเพี้ยน อย่างกรณีพวนเมืองน่านลักษณะเหมือนขับซอทำนองทางเหนือ แม้กระทั่งเมืองเชียงขวาง (เรียกขับเชียงขวาง) ลำพวนทำนองเชียงขวาง บ้านหมี่กับนครนายกก็ต่าง นครนายกอาจเหมือนทางเหนือ ต้องดูบริบทที่ตั้งของชุมชนพวนที่ต่างกัน เหนือก็มีอีสานก็มี (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันชาวไทยพวนในประเทศไทยเริ่มมีการรวมกลุ่มกัน จากกลุ่มย่อยๆ ตามท้องถิ่นต่างๆ ให้เป็นกลุ่มเดียวในรูปแบบของชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย และร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยกัน เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ร่วมของชาวไทยพวนในสังคมไทย มากกว่าอัตลักษณ์ร่วมของชุมชนไทยพวนในแต่ละท้องถิ่นเช่นในอดีต จึงทำให้คำถามว่าเป็นไทยพวนบ้านไหน เปลี่ยนมาเป็นชาวไทยพวนเหมือนกัน ดังนั้น การทำหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน ของลำพวน จึงจัดเป็น **หน้าที่ที่สืบเนื่อง** ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “ชมรมไทยพวน 19 จังหวัด มีแต่การทอดผ้าป่ารวมกันสนุกสนานกันคืนเดียวความเข้มแข็งด้านนี้เยอะ มีการแสดงตัวตนผ่านวัฒนธรรมตนเองแต่เฉพาะเรื่อง ประกาศให้รู้ว่านี่ชมรมไทยพวนนะ” (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

6) หน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน

ในอดีตเมื่อมีการแสดงลำพวนภายในงานพิธีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานศพ งานแต่งงาน ทอดกฐิน ลำพวนจะเป็นส่วนหนึ่งของงานเพื่อร่วมสร้างความบันเทิงให้กับชาวไทยพวน ที่มาร่วมภายในงานดังกล่าว ซึ่งภายหลังจากเสร็จสิ้นพิธีแล้วชาวไทยพวนจะอาศัยช่วงเวลาและพื้นที่ดังกล่าวในการชมลำพวนร่วมกัน ซึ่งหากพิจารณาตามแนวคิดของ เจอเก้น ฮาร์เบอร์มาส (Jurgen Habermas) ซึ่งแสดงถึงการใช้พื้นที่สาธารณะให้กลายเป็นเหมือนอาณานิคม โดยมีการใช้ประโยชน์จากสื่อและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมสนับสนุนผลประโยชน์ทั้งหลาย ดังนั้น ในพื้นที่การแสดงลำพวนแต่ละครั้ง จึงเป็นเสมือนศูนย์รวมชาวไทยพวน ให้มีโอกาสได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น และพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการประชุมกลุ่มย่อยที่เกิดขึ้นในชุมชนไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ และนอกชุมชน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ดังนี้

คนดูเยอะ คนชอบ มีงานอะไร เอาแต่หมอลำพวน มีกฐิน มีทอดผ้าป่า หรืองานบวช เอาหมอลำผู้หญิงหนึ่งคน ผู้ชายหนึ่งคน หมอแคน แล้วดีไม่ดีไปลำซิ่งชุกกันด้วยซ้ำ ผู้ชายสองคน ผู้หญิงหนึ่งคน ลำซิ่งชู้แย่งกัน แสดงแก่กัน ว่ากันว่าไม่ดีคนนี้มีมันชี้เหล่าชี้เมา (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ในปัจจุบันการทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของลำพวนเริ่มหมดบทบาทลงไปพร้อมกับความนิยมลำพวนของชาวไทยพวนในปัจจุบัน แต่ยังคงไว้ซึ่งพื้นที่ในลักษณะพิธีกรรม เช่นงานบวช งานแต่งงาน และงานศพ อยู่เช่นเดิม เพียงแต่ไม่ปรากฏบทบาทและความสำคัญของลำพวนภายในฐานะพื้นที่สาธารณะในพิธีกรรมดังกล่าวลงไป ดังนั้น การทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน ของลำพวน จึงจัดเป็น **หน้าที่ที่สูญหาย** ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำ

ชุมชนไทยพวน ที่กล่าวว่า “ลำพวนในปัจจุบันงานศพ งานบวช งานแต่ง ในปัจจุบันไม่มี แต่ก็จะมีอยู่บ้าง ที่อยากฟังอยู่บ้างแต่ไม่ทุกบ้าน แต่ก่อนแทบทุกบ้านงานจะมีลำพวน ถ้าเจ้าภาพมีเงินก็จะจ้าง แต่ราคาไม่แพง บางคนชอบใจก็ติดข้อ บางที่ได้มากกว่าค่าจ้าง” (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

7) หน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

ในอดีตลำพวนเป็นนันทนาการหรือการละเล่นที่มีอยู่เฉพาะในชุมชนไทยพวนเท่านั้น โดยเป็นสื่อพื้นบ้านที่ผูกติดอยู่กับวิถีชีวิตของชาวไทยพวนในทุกโอกาส จึงทำให้ลำพวนกลายเป็นเครื่องแสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยพวนอีกประการหนึ่ง ทั้งในด้านรูปแบบการแสดงและภาษาที่ใช้ ซึ่งมีความแตกต่างจากการแสดงของชาติพันธุ์อื่นเท่านั้น ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ซึ่งกล่าวว่า “ลำพวนแสดงถึงความเป็นคนพวนได้ชัดเจนทั้งภาษา เป็นการละเล่นในทางนันทนาการ ความสนุกสนานรื่นเริง เพียงหนึ่งเดียวของพวน ที่มีรูปแบบชัดเจนเป็นการขับลำนำกับเป่าแคนทำนองพวนเป็นนันทนาการอย่างเดียว (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันเมื่อชาวไทยพวนชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ มีการรวมกลุ่มกันตั้งเป็นชมรมหรือสภาวัฒนธรรมขึ้น และมีคนนอกชุมชนเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของตน ดังนั้นเพื่อแสดงความมีตัวตนของชาวไทยพวนในสังคมไทย ลำพวน จึงถูกใช้เป็นที่ชาวไทยพวนเสนอหรือแสดงให้ผู้อื่นรู้ว่าชาติพันธุ์ของตนมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง และมีความแตกต่างจากชาติพันธุ์อื่น ดังนั้น การทำหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ของลำพวน จึงจัดเป็นหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นใหม่ ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ซึ่งกล่าวว่า “อย่างสภาวัฒนธรรมฯ ก็เอาคนแก่มากมาฝึกลำ แต่ไม่ได้ลำเป็นจริงเป็นจริง เป็นการทำในลักษณะการสาธิต” (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551) และ “สภาวัฒนธรรมจะจัดแสดงทุกครั้งเวลาที่มีคนเข้ามาเยี่ยม เราจะจัดแสดงการแต่งกายแบบไทยพวน จัดแสดงการสู่วิวและการแสดงลำพวนทุกครั้งเมื่อมีคนมาเยี่ยม” (วินัย ปิดทองคำ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2551)

ดังจะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันลำพวนมีหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นใหม่อีกประการหนึ่งคือ การแสดงสาธิตให้กับบุคคลภายนอกที่เข้ามาเยี่ยมเยือนชุมชนได้ชม ซึ่งจัดเป็นหน้าที่ซึ่งสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว ในรูปแบบของสภาวัฒนธรรม ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐให้จัดตั้งขึ้นภายใต้การดูแลของสมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชน ซึ่งอาจยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอย่างถูกต้องตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ที่กล่าวไว้ว่า “อบต. โครงการสนับสนุนตั้งงบประมาณไว้ แต่ไปสนับสนุนในด้านอื่น เช่น จัดงานกำฟ้า

มีการเลี้ยงโต๊ะจีน วงดนตรี สาวงามกำฟ้า อบต. ท้องถิ่นยังไม่รู้ไม่เข้าใจ เด็กรุ่นใหม่ทั้งนั้น คนรุ่นใหม่ทั้งนั้น” (ชินบัญช สุกันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

จากการศึกษาหน้าที่ของลำพวนทำให้พบว่าการทำหน้าที่ส่วนใหญ่ของลำพวน ตั้งแต่ในอดีตได้สูญหายไป และบางหน้าที่เริ่มมีการคลี่คลาย ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงไปของหน้าที่ในสองลักษณะนี้ เป็นสัญญาณเตือนหรือสะท้อนให้เห็นว่าลำพวนกำลังเข้าสู่ภาวะหดตัว เนื่องจากการทำหน้าที่หรือบทบาทต่อปัจเจก ชุมชน สังคม ได้ลดน้อยถอยลงไป แต่อย่างไรก็ตามในแง่อัตลักษณ์แล้วหน้าที่ดังกล่าวยังคงดำรงอยู่ เนื่องจากความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนต้องเผชิญกับแรงปะทะจากภายนอก ทำให้หน้าที่แสดงอัตลักษณ์ของชาวไทยพวนผ่านสื่อพื้นบ้านลำพวนนั้น ยังคงเป็นหน้าที่ที่ยังดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง และใช้เป็นเครื่องต่อรองความหมายที่บ่งบอกถึงความมีตัวตนของชาวไทยพวนจนถึงปัจจุบัน ส่วนหน้าที่ที่ถูกสร้างเพิ่มขึ้นใหม่ในด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว นั้น เกิดมาจากแรงผลักดันจากพลังภายนอก เช่น องค์กรรัฐ ซึ่งนับเป็นแรงเสริมที่สำคัญเช่นกันที่จะช่วยผลักดันให้ลำพวนยังคงเป็นสื่อพื้นบ้านที่คงอยู่คู่ชาวไทยพวนต่อไป

2.4 การทำหน้าที่ในระดับสังคม

การทำหน้าที่ของลำพวนในระดับสังคมนั้น เป็นหน้าที่ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมของสังคมชาวไทยพวน เป็นหน้าที่ซึ่งแสดงถึงการสร้างบรรทัดฐานร่วมกันของชาวไทยพวน ไม่ว่าจะเป็นการบันทึกคำสั่งสอน การสืบทอดวรรณกรรม รวมถึงภาษา ตลอดจนส่งเสริมความเชื่อในพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งการทำหน้าที่ในระดับนี้ของลำพวนในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ดังตารางที่ 6.8

ตารางที่ 6.8

แสดงการทำหน้าที่ในระดับสังคมในอดีตและปัจจุบัน

การทำหน้าที่ในอดีต	การทำหน้าที่ในปัจจุบัน
<p>1) หน้าที่ในการบันทึกคำสั่งสอน ประวัติศาสตร์ชุมชนและให้ความรู้ มีการสอดแทรกคติคำสอน ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของชาวไทยพวน เพื่อสอนลูกหลาน</p> <p>2) หน้าที่ในการช่วยสืบทอดวรรณกรรมที่สำคัญของไทย โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านของไทย หรือตำนานที่ถูกจารอยู่ในหนังสือผูก</p> <p>3) หน้าที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนา มีการขับลำพวนภายหลังจากพิธีกรรมทางศาสนาของชาวไทยพวน เช่น ทอดกฐิน เป็นต้น และมีการกล่าวนำถึงศาสนามาก่อนขับลำนำ</p>	<p>1) ลำพวนขาดความนิยม ลูกหลานไทยพวนรุ่นใหม่ไม่นิยม ชื่นชอบการขับลำพวน จึงไม่สามารถใช้ลำพวนในการสอดแทรกเนื้อหาคติคำสอนได้</p> <p>2) นิทานพื้นบ้านต่างๆ ได้รับความนิยมลดลง เนื่องจากมีสื่ออื่นๆ เข้ามาสร้างความสนใจได้มากกว่า</p> <p>3) มักไม่มีการแสดงสดแต่มีการเปิดเทปบันทึกเสียง หลังจากเสร็จสิ้นพิธีกรรมทางศาสนา</p>

1) หน้าที่ในการบันทึกคำสั่งสอน

ชาวไทยพวนในอดีตได้มีการใช้ภูมิปัญญาในการถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์คติสอนใจ แนวทางปฏิบัติตน ของชาวไทยพวน ไว้ในเนื้อหาของบทขับลำพวน เพื่อใช้ลำพวนเป็นเครื่องบ่มเพาะความรู้และซึมซับแง่คิด คติสอนใจ ให้กับลูกหลานอย่างแยบคาย ทั้งนี้ เนื่องจากลำพวนเป็นสื่อพื้นบ้านที่ได้รับความนิยม ชาวไทยพวนในอดีตต้องเคยได้ยิน ได้ฟังการขับลำพวนกันทุกคน และวิธีการหนึ่งที่บรรพบุรุษต้องการฝากความรู้และเรื่องราวต่างๆ สอดแทรกลงไปใน การขับลำพวน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

ถ้าเป็นวัตถุโบราณสถานจะถูกทำลายไป แต่ถ้ากลอนหมอลำก็จะสอนไว้สืบต่อกันมา ยกตัวอย่างเช่น ลำสอนสามภรรยาปฏิบัติตนอย่างไร คนมาอยู่วัด เรื่องเกี่ยวกับวัด. . . ห้ามอะไร ที่เค้าเรียกว่า “ชะลำสอน” มีการลำสอน เป็นความลึกซึ้งของคนพวนโบราณที่ฝากเรื่องนี้ไว้กับกลอนหมอลำ บางทีประวัติศาสตร์พวนก็ฝากไว้กับคำกลอนหมอลำ (สมคิด จุมทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

ในปัจจุบันเมื่อลำพวนเริ่มขาดความนิยมทำให้การใช้ลำพวนจึงทำให้วิธีการนี้ลดบทบาทลงไป ดังนั้น การทำหน้าที่ในการบันทึกคำสั่งสอน ประวัติศาสตร์ชุมชนและให้ความรู้ของลำพวน จึงจัดเป็นหน้าที่ที่สูญหาย ไปในปัจจุบัน

2) หน้าที่ในการช่วยสืบทอดวรรณกรรมที่สำคัญของไทย

จากเนื้อหาการขับลำพวนที่มีลักษณะของการลำพิน แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาในบทขับลำพวนส่วนหนึ่งนั้นนำมาจากวรรณกรรมพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็น นิทานเรื่องทำวนกกระจอก ผาแดงนางไอ่ ขุนลูนางอ้ว เป็นต้น ซึ่งแสดงถึงการมีส่วนช่วยสืบทอดวรรณกรรมที่สำคัญของไทย ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ที่กล่าวว่า “ยายไม่ได้หนังสือแต่ลำนิทานได้จนจบ ลำเรื่องขุนลูนางอ้ว ทำวนกกระจอก ส่วนใหญ่ที่ดีที่สุดลำเรื่องขุนลูนางอ้ว” (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551) และตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

เค้าจะจำเป็นภูมิปัญญา เช่นนิทานเก่า เรื่องเล่าอิงพุทธศาสนาจากหนังสือผูกโบราณ จะจำไว้ แล้วมาเล่า ถ่ายทอดต่อจ้จากครูเก่าเล่าให้ฟัง เช่น ขุนลูนางอ้ว ผาแดงนางไอ่ อิงอยู่ในพุทธศาสนา มีทั้งเรื่องเล่านิทาน อิงพุทธศาสนา เพราะเป็นอิทธิพลจากศาสนาพุทธเข้ามา อยู่ในตำราหนังสือผูก (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ในปัจจุบันวรรณกรรมพื้นบ้านหรือตำนานดังกล่าว ได้ลดความนิยมลงในกลุ่มเด็กและเยาวชน เนื่องจากมีการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบอื่นๆ ผ่านสื่อมวลชนอย่างแพร่หลาย เช่น การ์ตูน หนังสือนวนิยาย ละครเวที เป็นต้น ดังนั้น การทำหน้าที่ในการช่วยสืบทอดวรรณกรรมที่สำคัญของไทยของลำพวน จึงจัดเป็นหน้าที่ที่สูญหาย

3) หน้าที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาการทำหน้าที่ในบริบทต่างๆ ในอดีตที่ผ่านมาของลำพวน จะแสดงให้เห็นว่าชาวไทยพวน จะมีการนำลำพวนเข้าไปประกอบในพิธีกรรมต่างๆ อยู่เสมอ เช่น งานบวช งานศพ งานทอดกฐิน เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างความเพลิดเพลินใจให้กับผู้ที่มาร่วมงาน ตลอดจนเป็นสิ่งจูงใจอย่างหนึ่งสำหรับชาวไทยพวนในอดีตเมื่อมีพิธีกรรมทางศาสนาเกิดขึ้นในชุมชน ถึงแม้ลำพวนจะไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา แต่ก็มีส่วนช่วยสนับสนุนสร้างแรงจูงใจให้กับชาวไทยพวนในการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาต่างๆ ตลอดจนก่อนการขับลำพวนในแต่ละครั้ง หมอลำยังต่อกล่าวรำลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตามความเชื่อทางพุทธศาสนา ตามการให้คำสัมภาษณ์ของ หมอลำพวน และผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

ลำงานบวช ลำฉลองกฐิน ส่วนใหญ่ไปงานศพ งานบวช งานกฐิน งานแต่ง ลำได้ทุกงาน ไม่เฉพาะว่างานอะไร เค้าชอบก็ชวนไปเราก็ลำใส่ในเรื่องงาน ถ้างานบวชเราก็ลำ

ประวัติงานบวช ถ้างานแต่งก็ลำเรื่องงานแต่ง ไม่ใช่ลำเรื่องอะไรก็ได้ งานกุฐินก็ลำเรื่องทอดกุฐิน ต้องมีความรู้เกี่ยวกับงานต่างๆ เราก็ฟังมาจากคนอื่นบ้างประติษฐ์เอาบ้างขยายไปวัดไปทำบุญ กุฐิน สงกรานต์ กำฟ้า คำก็ขอให้ลำบ้าง เราก็ลำ (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ลำพวนกว่าจะขึ้น โอ้ เล่าเรื่อง แคนต้องนำไปก่อนแล้ว 2-3 รอบ กว่าจะพูด เล่าเรื่อง ต้องระลึกถึงบุญคุณของสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ดลบันดาลให้ความอุดมสมบูรณ์เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของคนพวน เทวดา ผีฟ้า ผีแถน ตอนมาหลังได้รับอิทธิพลศาสนาพุทธ ถึงจะมาเอ่ยถึงคุณ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก่อนจะพูดเรื่องราวในการขับลำนำหรือลำพวน (ชินบัญญัติ สุคันธวิภิต, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับปัจจุบันการแสดงลำพวนภายในงานพิธีต่างๆ ไม่พบอยู่เสมอไปอย่างเช่นแต่ก่อน เนื่องจากขาดหมอลำ และความสนใจของชาวไทยพวนรุ่นใหม่ที่มีต่อลำพวนลดลงในบางครั้ง เพื่อเป็นการรักษาประเพณีจึงเหลือเพียงการเปิดเทปบันทึกเสียงการขับลำพวนในงานบุญทางศาสนาแทนการแสดงสดอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก ดังนั้น การทำหน้าที่ในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ของลำพวน จึงจัดเป็นหน้าที่ที่คลี่คลาย ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

อย่างงานศพบางงานก็จะมีหมอลำมาแสดง คนก็ชอบแต่จะเป็นคนอายุกลางคนขึ้นไปเป็นคนรุ่นเก่า อย่างในปัจจุบันเวลามีงานศพ หลังจากพระสวดอภิธรรมแล้วก็ใช้เครื่องโทรทัศน์เอาซีดีอียากดูการแสดงลิเก เปิดได้เลยเมื่อก่อนมันไม่มีตรงนี้ ก็ใช้หมอลำพวนเป็นการแสดง อยู่เป็นเพื่อนศพ (วินัย ปิดทองคำ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2551)

จากการศึกษาเปรียบเทียบถึงหน้าที่ของลำพวนที่เปลี่ยนไประหว่างอดีตและปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงการหดตัวของสื่อพื้นบ้านด้านหน้าที่ อันเนื่องมาจากการถูกลดทอนหน้าที่หลายๆ ด้านลงไป โดยมีสื่อหรือช่องทางสื่อสารอื่นๆ ที่เข้ามาพร้อมกับกระแสการพัฒนาสู่ความทันสมัย เข้ามาทำหน้าที่แทน ซึ่งสังเกตได้จากผลการวิเคราะห์ที่พบว่าหน้าที่ที่สูญหายและหน้าที่ที่คลี่คลายไปจากอดีตเป็นจำนวนมาก และเหลือหน้าที่ที่สืบเนื่องอยู่น้อยมาก ถึงแม้ลำพวนจะมีหน้าที่ที่เพิ่มใหม่ขึ้นมาในปัจจุบัน แต่นั่นก็เป็นเพียงหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นเป็นส่วนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับหน้าที่เดิมซึ่งได้สูญหายไป

โดยหน้าที่ที่สูญหายนั้น พบว่ามักเป็นหน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม อาทิ หน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ หน้าที่ในการทบทวนชีวิต หน้าที่ในการปลดปล่อยแรงผลักดัน

ทางเพศ หน้าที่ในการเชื่อมสัมพันธ์หญิงชาย ส่วนหน้าที่ในระดับสังคม ได้แก่ หน้าที่ในการบันทึกคำสั่งสอน หน้าที่ในการสืบทอดวรรณกรรมที่สำคัญของไทย สำหรับหน้าที่ของลำพวนในระดับเครือญาติและชุมชนแล้ว พบว่า หากเป็นหน้าที่ในการสร้างสายสัมพันธ์ภายในชุมชนแล้วค่อนข้างสูญหายหรือคลี่คลายไป เช่น ช่วยกระชับความสัมพันธ์ภายในเครือญาติ หน้าที่ในการสร้างอาชีพให้คนท้องถิ่น หน้าที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน หน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน อย่างไรก็ตาม หากเป็นหน้าที่ซึ่งใช้ต่อรองกับแรงปะทะจากภายนอก เช่น หน้าที่สะท้อนตัวตนของหมอลำท้องถิ่น หน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นหน้าที่เชิงอัตลักษณ์ จะยังคงอยู่สำหรับหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นใหม่ ซึ่งมีประการเดียว คือ หน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน นั้นเป็นหน้าที่ซึ่งเกิดจากแรงผลักดันภายนอก เช่น ภาครัฐ ที่มีส่วนเข้ามาช่วยส่งเสริมให้เกิดหน้าที่ใหม่ในรูปแบบนี้ขึ้น แต่หากพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าลำพวนนั้น ได้ถูกกำหนดหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อใช้แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยพวน ให้ปรากฏต่อสายตาของนักท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน

3. เกณฑ์ด้านคุณค่าและความหมาย

การขับลำพวนนับว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวไทยพวนมาตลอด ตั้งแต่ในอดีตเมื่อครั้งอพยพมาจากเมืองเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นนันทนาการหรือการละเล่นเพียงอย่างเดียวของชาวไทยพวน ซึ่งแสดงออกถึงความเป็นคนพวนได้อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นจิตวิญญาณของความเป็นคนพวน คุณค่าทางวรรณศิลป์และภาษาที่ต้องใช้ภาษาพวนเท่านั้น รวมไปถึงการสร้างคุณค่าด้วยคติสอนใจที่แฝงไว้ในบทขับลำนำ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 จิตวิญญาณ

ภายใต้คุณค่าและความหมายของลำพวนนั้น จิตวิญญาณเป็นปัจจัยหนึ่งที่แสดงถึงคุณค่าของลำพวนที่มีความสำคัญต่อความเป็นชาวไทยพวน เนื่องจากลำพวนเป็นสิ่งที่แสดงออกหรือบ่งชี้ถึงความเป็นคนพวน ภายใต้จิตวิญญาณของชาติพันธุ์ซึ่งปรากฏออกมาในรูปแบบของความเชื่อ วิถีชีวิต และตัวตน ของชาวไทยพวนตั้งแต่ในอดีตจวบจนปัจจุบัน ดังตารางที่ 6.9

ตารางที่ 6.9

แสดงคุณค่าและความหมายด้านจิตวิญญาณในอดีตและปัจจุบัน

คุณค่าและความหมายในอดีต	คุณค่าและความหมายในปัจจุบัน
การถ่ายทอดความเป็นตัวตนและวิถีการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์ที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ สิ่งศักดิ์ ศาสนา และพิธีกรรมต่างๆ ที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ	สภาพวิถีชีวิตของชาวไทยพวนเปลี่ยนไป และเริ่มออกห่างจากวิถีชีวิตในรูปแบบเดิม แต่ลำพวนยังคงคุณค่าและความหมายด้านจิตวิญญาณของคนพวนไว้อย่างดี

ลำพวนเป็นสื่อพื้นบ้านที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตของชาวไทยพวน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าลำพวนได้ถ่ายทอดความเป็นตัวตนของคนพวนในทุกๆ ด้าน เช่น การขับลำพวนที่มีความเชื่อซ้า ซึ่งสะท้อนถึงบุคลิกภาพของคนพวนที่มีความสุภาพอ่อนน้อม หรือแม้แต่ความเรียบง่ายของรูปแบบด้านการแต่งกาย สถานที่ในการแสดง ที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และรักสงบ ซึ่งสะท้อนถึงคุณลักษณะของคนพวนมาตั้งแต่ในอดีต นอกจากคุณลักษณะของลำพวนจะสะท้อนถึงบุคลิกภาพและนิสัยใจคอของคนพวนแล้ว ภายในพิธีกรรมและเนื้อหาของลำพวนยังแฝงไปด้วยความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพระพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงจิตวิญญาณของความเป็นคนพวน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

ลำพวนกว่าจะขึ้น โอ้ เล่าเรื่อง แคนต้องนำไปก่อนแล้ว 2-3 รอบ กว่าจะพูดเล่าเรื่อง ต้องระลึกถึงบุญคุณของสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ดลบันดาลให้ความอุดมสมบูรณ์เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของคนพวน เทวดา ผีฟ้า ผีแถน ตอนมาหลังได้รับอิทธิพลศาสนาพุทธ ถึงจะมาเอ่ยถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก่อนจะพูดเรื่องราวในการขับลำนำหรือลำพวน จุดเด่นของลำพวน คือ ดีใจก็ลำได้ อาลัยอาวรณ์ ร้องไห้ เศร้าสร้อย แสดงออกมาได้หมด ในบทขับลำนำกับแคนตัวเดียว แต่ของลาวจะมีท่าทางแสดงออก รำวง สนุกสนาน ครึกครื้นทะเล่สิ่งตั้งตั้ง แต่ของพวนไม่มี หรือแม้แต่การจะเล่าเรื่องเป็นนิทานคำกลอน เรื่องสังข์ศิลป์ชัย การะเกด ผาแดงนางไอ่ เล่าได้ทั้งคืน จึงถือว่าลำพวนเป็นนันทนาการอย่างเดียวของคนพวน ไม่มีอย่างอื่น ไม่มีลิเกพวน (ชินบัญญัติ สุคันธวิภัติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

ทั้งนี้ในปัจจุบันเมื่อสภาพวิถีชีวิตของชาวไทยพวนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ทำให้ภาพสะท้อนตัวตนและวิถีชีวิตของชาวไทยพวน ที่ถูกถ่ายทอดผ่านลำพวนเริ่มมีความแตกต่างจากความเป็นจริงในปัจจุบัน แต่ลำพวนยังคงแสดงถึงจิตวิญญาณของความเป็นคนพวน ซึ่งเป็นลักษณะทางชาติพันธุ์ ที่ยังถูกสะท้อนออกมาได้อย่างเด่นชัดเช่นเดิม ถึงแม้ในเชิงปริมาณนั้น การขับลำพวนจะลดลง แต่ในด้านคุณภาพแล้วลำพวนยังคงสะท้อนจิตวิญญาณความเป็นคนพวน ไม่เปลี่ยนแปลง

3.2 คุณค่าทางภาษา วรรณศิลป์

ความไพเราะของการขับลำพวนได้สร้างสรรค์คุณค่าทางภาษา วรรณศิลป์ให้กับสื่อประเภทนี้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นบทขับลำนำที่มีสัมผัสนอก สัมผัสใน การใช้ภาษาไทยพวนที่มีลักษณะเฉพาะในการสื่อความหมาย ตลอดจนท่วงทำนองลีลาอันคล้องจอง ภายในเรื่องราวที่ต้องการสื่อความหมายไปยังผู้รับสาร จากในอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังตารางที่ 6.10

ตารางที่ 6.10

แสดงคุณค่าและความหมายด้านคุณค่าทางวรรณศิลป์ในอดีตและปัจจุบัน

คุณค่าและความหมายในอดีต	คุณค่าและความหมายในปัจจุบัน
การขับลำพวนเป็นการผูกร้อยเป็นเรื่องราวในลักษณะ ฎญาหรือคำคม ด้วยภาษาไทยพวน จึงทำให้ลำพวนมี สัมผัสนอกและสัมผัสในที่ไพเราะ	ลำพวนได้รับความนิยมน้อยลง คุณค่าด้านวรรณศิลป์ จึงไม่ถูกถ่ายทอดและซึมซับสู่ชาวไทยพวนรุ่นใหม่ แต่ยังคงไว้ซึ่งคุณค่าของภาษาภายในตัวของลำพวนเอง

ในอดีตการขับลำพวนถือเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาทางด้านภาษาที่ใช้สื่อสารกันในหมู่คนพวนในอดีต ซึ่งมีการใช้ประสบการณ์นำมาผูกร้อยเป็นเรื่องราวในลักษณะ ฎญาหรือคำคม จึงทำให้ลำพวนมีคุณค่าทางภาษา วรรณศิลป์ สัมผัสนอกและสัมผัสในที่ไพเราะ ซึ่งบ่งบอกถึงคุณค่าและความหมายของสื่อพื้นบ้าน ที่สามารถถ่ายทอดตัวตนของชาติพันธุ์ไทยพวนได้อีกประการหนึ่ง ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะเกิดความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตขึ้นภายในชุมชนไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ และมีสื่อประเภทอื่นที่สร้างความสนใจได้มากกว่า ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน ไทยพวน ดังนี้

ลำพวนในแง่คุณค่าเป็นวรรณกรรมชั้นสูงคนที่จะลำได้ต้องมีพรสวรรค์และพรแสวง ด้วยที่เรียกว่าวรรณกรรมชั้นสูงการนำเอาประโยค ความหมายมาประสานกัน ถ้าเป็นลำพวนแบบเป็นเรื่องมีการเล่าเรื่องเหมือนเล่นนิยายเป็นเรื่องไป แต่ถ้าเป็นลำพวนสมัครเล่นจะเป็นกลอนสั้นๆ ร้องประสานกัน ร้องทักทายกัน เป็นแบบชาวบ้าน คนแก่ทุกคนจะลำได้. . .ลำพวนต้องมีการฝึก ทำนองซ้ำๆ ส่วนมากไม่มีทำนองตายตัว ใช้สัมผัสอักษร สัมผัสวรรค เหมือนกลอนแปด แต่มีการค้นคว้าหาเรื่องที่ต้องการเล่าว่า วัตถุประสงค์จะเอาอะไร ดังนั้น การสัมผัสไม่ตายตัว (สมคิด จุ่มทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

อย่างไรก็ตามถึงแม้ความนิยมของลำพวนจะลดระดับลงจากเมื่อก่อนมาก แต่ลำพวนยังคงไว้ซึ่งคุณค่าทางภาษา วรรณศิลป์เช่นเดิม ไม่มีการประยุกต์หรือปรับเปลี่ยนไป แต่ถูกมองข้ามและขาดความนิยมในปัจจุบัน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

เราจะต้องรณรงค์เรื่องนี้ให้เห็นความสำคัญว่าลำพวนเป็นนันทนาการชั้นสูงของคนพวนเป็นศาสตร์เฉพาะที่มีความลึกซึ้งทั้งในด้านการแสดงออกอารมณ์ คำที่ขับลำนำมามีความหมายทั้งนั้น คุณค่าในภาษาศิลป์ บทขับลำ กับท่วงทำนองที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น ถ้าคนไหนเข้าใจอย่างลึกซึ้งจะเกิดอารมณ์ร่วม คนที่เข้าใจสามารถนั่งฟังได้ตั้งแต่หัวค่ำยันสว่าง นี่เป็นเสน่ห์ของลำพวน บางครั้งบอกว่าหมอลำพวนมีผีสิง เล่นของ คนติด พอรู้ว่ามีหมอลำก็จะตามไปฟัง. . .หมอลำยิ่งแกยิ่งมีคนติด ติดในเสียงขับลำ ทำนอง เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่ง ถ้าได้มีการ ขึ้นครูขึ้นอ้อ ขณะที่คนนั่งฟังติดเสน่ห์หมอลำ มีอิทธิพลต่อคนพวน. . .จะบอกไม่เปลี่ยนก็ไม่ใช้คนรุ่นเก่าล้มหายตายจากไปหมดแล้ว เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบมาจากความเจริญ สื่อต่างๆ ที่เข้ามามันเปลี่ยน ดึงความสนใจจากคนในท้องถิ่นไป” (ชินบัญช สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

3.3 คติสอนใจ

เมื่อในอดีตชาวไทยพวนมีกลวิธีในการสั่งสอนลูกหลานของตนให้อยู่ภายใต้ขนบธรรมเนียม ประเพณี และบรรทัดฐานทางสังคมของชาติพันธุ์ ผ่านสื่อลำพวนเพื่อให้ลูกหลานเกิดการซึมซับและได้รับแนวปฏิบัติที่เหมาะสมต่อสังคมภายใต้บริบททางสังคม ดังตารางที่ 6.11

ตารางที่ 6.11

แสดงคุณค่าและความหมายด้านคติสอนใจในอดีตและปัจจุบัน

การทำหน้าที่ในอดีต	การทำหน้าที่ในปัจจุบัน
มีการสอดแทรกคำสอน ข้อคิด และคติเตือนใจต่างๆ ของชาวไทยพวน เช่น ขะลำสอนเรื่องการครองเรือน ขะลำสอนการปฏิบัติของชาวพุทธ	มีรูปแบบการอบรมสั่งสอนด้วยวิธีอื่นเนื่องจากลำพวนลดความนิยมลงไปจากเดิม

ลำพวนมีการสอดแทรกคติสอนใจไว้ภายในกลอนลำซึ่งประกอบด้วยทำให้ความรู้เกี่ยวกับงานที่หมอลำไปแสดง เช่น ความรู้เกี่ยวกับงานบวช งานกฐินทำให้ความรู้ผ่านนิทานพื้นบ้าน หรือเรื่องเล่าอิงพระพุทธศาสนา เช่น เรื่องขุนนางอ้าว ผาแดง นางไอ่ รวมทั้งคติและข้อคิดเตือนใจในชีวิตประจำวัน เช่น ขะลำสอนเรื่องการครองเรือน ขะลำสอนการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ตลอดจนระลึกถึงบุญคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงคุณค่าและความหมายของลำพวน ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทยพวนได้อีกรูปแบบหนึ่ง

ในปัจจุบันหน้าที่นี้ของลำพวนเริ่มคลี่คลายไปจากเดิม บทบาทในการสร้างข้อคิดคติสอนใจโดยใช้ลำพวนเป็นสื่อกลางไม่เป็นเหมือนเช่นในอดีต เนื่องจากลำพวนได้รับความนิยมน้อยลง เด็กไทยพวนรุ่นใหม่ไม่สนใจฟังลำพวน จึงทำให้การถ่ายทอดเรื่องราวสอนใจผ่านลำพวนจึงไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน ไทยพวน ดังนี้

ส่วนใหญ่จะลำเป็นเรื่อง เกี่ยวกับงานว่างานเกี่ยวกับอะไร วัฒนธรรมอันหนึ่งของคนพวนสมัยก่อนกล่าวว่ามีคนฉลาดจะฝากคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไว้ในกลอนหมอลำ ถ้าเป็นวัตถุโบราณสถานจะถูกทำลายไป แต่ถ้ากลอนหมอลำก็จะสอนไว้สืบต่อกันมา ยกตัวอย่างเช่น ลำสอนสามีภรรยาปฏิบัติตนอย่างไร คนมาอยู่วัดเรื่องเกี่ยวกับวัดห้ามอะไร ที่เค้าเรียกว่า “ชะลำสอน” มีการลำสอนเป็นความลึกซึ้งของคนพวนโบราณ ที่ฝากเรื่องนี้ไว้กับกลอนหมอลำ บางที่ประวัติศาสตร์พวนก็ฝากไว้กับคำกลอนหมอลำ (สมคิด จุ่มทอง, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551)

3.4 คุณค่าด้านอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ เป็นคุณค่าและแสดงออกถึงความหมาย ของการมีตัวตนของชาวไทยพวนในพื้นที่หนึ่งๆ ภายใต้บริบททางสังคมนั้น ซึ่งชาวไทยพวนได้ใช้สื่อลำพวนเพื่อแสดงออกถึงตัวตนความเป็นคนพวนภายใต้สังคมไทย นับแต่ในอดีตจวบจนปัจจุบัน ดังตารางที่ 6.12

ตารางที่ 6.12

แสดงคุณค่าและความหมายด้านคุณค่าเชิงอัตลักษณ์ในอดีตและปัจจุบัน

คุณค่าเชิงอัตลักษณ์ในอดีต	คุณค่าเชิงอัตลักษณ์ในปัจจุบัน
เป็นนันทนาการเพียงอย่างเดียวของชาวไทยพวน ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ได้อย่างดี	มีนันทนาการรูปแบบอื่นเข้ามาในสังคมชาวไทยพวน แต่ลำพวนยังเป็นสื่อพื้นบ้านที่สะท้อนเชิงอัตลักษณ์ ความเป็นคนพวนไม่เปลี่ยนแปลง

อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของชาวไทยพวนกับชาวไทยที่มีเชื้อสายหรือมาจากชาติพันธุ์อื่น ในอดีตอัตลักษณ์ของชาวไทยพวนที่ถูกถ่ายทอดผ่านลำพวน ทั้งในแง่เนื้อหาที่สอดแทรกความเป็นคนพวนลงไปในการนำหรือคำผญาที่ใช้ขับลำพวน ตลอดจนรูปแบบของการแสดงลำพวนที่เรียบง่าย ซึ่งบ่งบอกถึงบุคลิกลักษณะของชาวไทยพวนที่สุภาพอ่อนน้อม ถ่อมตนอยู่เสมอ ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยพวน ดังนี้

ไม่มีเวลาที่จะมาหมกมุ่นกับความเป็นศิลปะปะบันเทิง รีบทำมาหากิน ทำให้วิถีชีวิตคนพวนไม่ให้สะสมไม่ให้เกิด เก็บข้าวปลาใส่ยุ้ง เดียวข้าศึกมาตีกวาดเอาไปเป็นเสบียง เพราะฉะนั้นคนพวนถ้าสรุปแล้วเป็นขี้ข้าเค้ามาตลอด ไม่มีประวัติของตัวเองไม่มีเวลาเขียน ไม่มีเวลามาคิดถึงศิลปะของเผ่าพันธุ์ จะมีแค่นั่งติดตัวง่ายๆ แม้แต่การร้องพ็อน นึกอยากจะทำ สนุกสนานขึ้นมาร้องขึ้นมาเฉยๆ ยกมือยกไม้ยกมือขึ้นมาแสดงท่าความสนุกสนาน. . . ลำพวนแสดงถึงความเป็นคนพวนได้ชัดเจนทั้งภาษา เป็นการละเล่น ในทางนันทนาการ ความสนุกสนานรื่นเริงเพียงหนึ่งเดียวของพวนที่มีรูปแบบชัดเจนเป็นการขับลำนำกับเป่าแคนทำนองพวนเป็นนันทนาการอย่างเดียว (ชินบัญญัติ สุคันธวิภิตี, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

นอกจากนี้ ในอดีตลำพวนจะแสดงถึงอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันระหว่างชาวไทยพวนและคนไทยเชื้อสายอื่นแล้ว ลำพวนของชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ ยังมีความแตกต่างจากลำพวนของชาวไทยพวนในท้องถิ่นอื่นซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันของผู้ที่อยู่ภายในชาติพันธุ์เดียวกันอีกด้วย ตามการให้คำสัมภาษณ์ของหมอลำพวน ดังนี้

มีหมอลำปราจีน หมอลำหาดเสี้ยว หมอลำสิงห์บุรี มาหลายบ้านมาลำแข่งมาประกวดกัน แต่ละที่ลำต่างกันลำไม่เหมือนบ้านพวนของเรา คำลำพวนแต่เหนือๆ ลำเหมือนออกทางลาว ยายไปประกวดมาได้ที่ 1 ได้ถ้วยมา สำเนียงไม่เหมือนกัน

สำเนียงไม่เหมือนกัน ทำนองแคนก็ไปด้วยกัน หมอลำหาดเสี้ยวก็ไม่เหมือนเรา แต่เค้าก็ว่าของเค้าลำพวน แต่ทำนองไม่เหมือนกัน บ้านหมี่นี่พวนแท้ๆ (สมบท ศรีสุพรรณ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับในปัจจุบันนี้ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปทำให้มีการแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์ของชาวไทยพวนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นมากขึ้น และส่งผลต่อวัฒนธรรมของชาวไทยพวนที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การพูดภาษาพวนของเด็กรุ่นใหม่ รูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ และชาวไทยพวนรุ่นใหม่เริ่มหันหาความบันเทิงในรูปแบบอื่น จึงทำให้ความสำคัญของลำพวนได้ลดบทบาทลงไป ซึ่งเป็นผลมาจากการหลอมรวมทางทางชาติพันธุ์ของสังคมไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ กับสังคมเมืองของอำเภอบ้านหมี่ ตลอดจนเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร ที่ดึงชาวไทยพวนให้ออกไปจากสังคมดั้งเดิมของตนเอง ความแตกต่างด้านอัตลักษณ์ของคนพวนกับคนเมืองจึงไม่มีความแตกต่างกัน หรือแม้แต่อัตลักษณ์ของคนพวนในแต่ละพื้นที่นั้นก็ถูกมองข้ามไปด้วยเช่นกัน จึงส่งผลให้คุณค่าและความหมายเชิงอัตลักษณ์ ของคนพวนที่ถูกถ่ายทอดผ่านลำพวนลดความเข้มข้นลงไปเรื่อยๆ และเริ่มลดลงมากขึ้นในทุกวัน ตามการให้คำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนไทยลำพวน ที่กล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงทุกอย่างส่งผล สมาชิกคนในครัวเรือนไม่ใช่คนพวนไม่รู้เรื่องพวน จะมาส่งเสริมสนับสนุนก็ไม่ได้ ลูกเค้าไม่ต้องมาเรียนรู้ลำพวนไม่ทันสมัย เลยหันไปหาความบันเทิงแบบอื่น” (ชินบัญญัติ สุคันธวิภาติ, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2551)

หากจะพิจารณาถึงคุณค่าด้านอัตลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ไทยพวนแล้ว ตัวของสื่อลำพวนยังคงสะท้อนถึงความเป็นชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ ได้เช่นเดิม เนื่องจากลำพวนไม่เคยเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ลำพวนยังคงคุณค่าด้านอัตลักษณ์ของชาวไทยพวนในเชิงคุณภาพไว้อย่างครบถ้วน แต่อย่างไรก็ตามการเป็นสื่อที่อนุรักษ์นิยมสูงเช่นลำพวนอาจประสบปัญหาด้านการอนุรักษ์และสืบทอดภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวไทยพวนในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามถึงแม้คุณค่าและความหมายของลำพวนยังคงปรากฏอยู่ แต่หากขาดซึ่งความนิยมและการใส่ใจ คุณค่าและความหมายนั้น ก็มีแนวโน้มที่จะเลือนรางไปจนสูญหายไปในที่สุด ดังนั้น ชาวไทยพวนเองจึงควรทำการสืบทอดลำพวนซึ่งจัดเป็นสื่อพื้นบ้านที่แสดงถึงความเป็นพวนด้วย

สรุป

สถานภาพของลำพวนในอดีตและปัจจุบันในภาพรวมนั้น มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก โดยส่วนใหญ่พบว่าองค์ประกอบของลำพวนในด้านการสื่อสาร อันได้แก่ หมอลำและหมอแคน เนื้อหาบทขับลำพวน ช่องทางหรือพื้นที่ในการแสดง รวมถึงถึงผู้รับสารนั้น ลดปริมาณและคุณภาพลงอย่างชัดเจน ดังนี้

หมอลำและหมอแคน พบว่าในปัจจุบันเหลือหมอลำพวนอาชีพและหมอแคนพวนอาชีพ เพียงอย่างละ 1 ท่าน เท่านั้น ซึ่งมีอายุมากแล้ว ส่วนหมอลำพวน และหมอแคนพวนส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นเพียงหมอลำสมัครเล่น ซึ่งมีในหมู่บ้านชาวไทยพวนเกือบทุกแห่ง หมอลำสมัครเล่นนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ฟังหรือผู้รับสารมาก่อน และมีความสนใจอยากสืบทอดสื่อพื้นบ้านลำพวนไว้ให้อยู่คู่สังคมชาวไทยพวนต่อไป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้และดิ้นรนของชาวไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ ที่พยายามสืบทอดลำพวนไว้เป็นสื่อพื้นบ้านที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของพันธุ์ต่อไป

สำหรับเนื้อหาที่ใช้ในการลำพวนหรือบทขับลำพวนนั้น ยังคงมีรูปแบบของเนื้อหาใน 2 ลักษณะ คือ จากนิทานพื้นบ้านหรือหนังสือผูก และจากการประดิษฐ์คิดขึ้นเองจากผู้เป็นหมอลำตามบริบทหรืองานที่แสดง แต่อย่างไรก็ตามสำหรับเนื้อหาประเภทหลังนี้ ในปัจจุบันได้รับการถอดความบทขับนำเพื่อบันทึกไว้สำหรับหมอลำสมัครใช้เป็นต้นแบบในการขับลำพวนอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีการถอดความบทขับนำที่มีคุณค่าทางภาษา วรรณศิลป์ ไว้เป็นรูปแบบหรือแนวทางในการขับลำพวนเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการ

ส่วนช่องทางหรือโอกาสในการแสดงลำพวนนั้น แต่เดิมสามารถชมลำพวนได้ตามงานพิธีต่างๆ ของชาวไทยพวนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็น งานบวช งานศพ งานแต่งงาน งานกุฐิน ในปัจจุบันถึงแม้จะยังคงปรากฏงานพิธีเหล่านี้อยู่ในชุมชนชาวไทยพวนอยู่เช่นเดิม แต่กลับไม่ปรากฏการขับลำพวนในพื้นที่และโอกาสดังกล่าวเช่นเดียวกับแต่ก่อน อย่างไรก็ตามหมอลำหรือผู้นำชุมชนไทยพวนเอง ได้มีความพยายามในการสร้างพื้นที่หรือช่องทางและโอกาสในการแสดงลำพวนใหม่ๆ ขึ้น เช่น การเข้าร่วมแสดงในงานประเพณีอื่นไม่ว่าจะเป็นประเพณีกำฟ้า การบันทึกเสียงขับลำพวนลงแผ่นซีดี การออกอากาศกระจายเสียงทางวิทยุชุมชน หรือแม้แต่การสร้างพื้นที่ผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวภายในชุมชนโดยการสาธิตการขับลำพวน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือต่อรองความมีชีวิตผ่านสายตาของผู้มาเยือน

ในด้านผู้รับสารนั้น พบว่ามีสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน ซึ่งในอดีตลำพวนได้รับความนิยมนิยมจากชาวไทยพวนเป็นอย่างมากไม่ว่าจะอยู่ในช่วงอายุ วัยใด แต่ในปัจจุบันพบว่าผู้รับสารส่วนใหญ่ ยังเป็นผู้รับสารรุ่นเก่าซึ่งมีอายุมากแล้วที่มีความนิยม ชื่นชอบลำพวนมา

แต่ในอดีต แต่การสร้างผู้รับสารรุ่นใหม่ซึ่งเป็นเยาวชนไทยพวนในปัจจุบันนั้น กลับไม่ได้รับความนิยมจากเยาวชนเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังพบว่าผู้รับสารรุ่นเก่า มักจะขับลำพวนและสามารถโต้ตอบกับหมอลำได้ แต่สำหรับผู้รับสารซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ นั้น ยังขาดทักษะการใช้ภาษาไทยพวน จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้ว่าผู้รับสารกลุ่มนี้จะไม่สามารถเข้าใจและโต้ตอบกับหมอลำพวนได้ อีกทั้งยังไม่สามารถพัฒนาทักษะสู่การเป็นหมอลำพวนเพื่อสืบทอดสื่อพื้นบ้านลำพวนไว้ให้อยู่กับสังคมชาวไทยพวนได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องหาแนวทางในการสร้างทักษะในการใช้ภาษาไทยพวนให้กับเยาวชนไทยพวนในปัจจุบัน เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการอนุรักษ์และสืบทอดสื่อพื้นบ้านที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของความเป็นคนพวนต่อไป

สำหรับการทำหน้าที่ของลำพวนในบทบาทต่างๆ ทั้งการทำหน้าที่ในระดับ การทำหน้าที่ในระดับตัวบุคคล การทำหน้าที่ในระดับเครือข่ายและชุมชน การทำหน้าที่ในระดับสังคมนั้น พบว่า มีการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงดังนี้

ก. หน้าที่ที่สืบเนื่อง

สำหรับหน้าที่ที่คงอยู่นั้น ลำพวนยังคงทำหน้าที่อยู่ในระดับเดียว คือ การทำหน้าที่ในระดับเครือข่ายและชุมชน ได้แก่ หน้าที่ในการสะท้อนตัวตนของหมอลำท้องถิ่นและหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน ซึ่งปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้การทำหน้าที่นี้คงอยู่นั้น เกิดจากปัจจัยภายในของตัวสื่อหรือลำพวนเอง โดยที่ลำพวนเป็นสื่อที่มีลักษณะอนุรักษ์นิยมสูง จึงส่งผลให้การทำหน้าที่ในการแสดงอัตลักษณ์หรือตัวตนของหมอลำมีความชัดเจน แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ด้วยสำเนียงภาษาไทยพวนที่ผันแปรไปตามภูมิภาคหรือวัฒนธรรมหลักในสังคมที่ชาวไทยพวนอาศัยอยู่ ตลอดจนปัจจัยด้านภาษาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการขับลำพวน ที่ต้องใช้ภาษาไทยพวนในการขับลำพวน ดังนั้น จึงทำให้หมอลำและผู้ชมต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการใช้ภาษาไทยพวน ดังนั้น ความเป็นสื่อที่อนุรักษ์นิยมสูง ด้วยการที่ใช้ภาษา ท่วงทำนอง และลีลาในการขับลำพวน จึงช่วยส่งผลให้ลำพวนยังคงสะท้อนความเป็นตัวตนของหมอลำท้องถิ่นและอัตลักษณ์ร่วมของชาวไทยพวนจวบจนปัจจุบัน

ข. หน้าที่ที่สูญหาย

สำหรับหน้าที่ที่สูญหายนั้น พบว่า มีอยู่ทั้ง 3 ระดับ คือ การทำหน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ หน้าที่ในการทบทวนชีวิต หน้าที่การปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ หน้าที่พัฒนาภูมิปัญญา หน้าที่ในการเชื่อมสัมพันธ์หญิงและชาย การทำหน้าที่ในระดับเครือข่ายและชุมชน ได้แก่ ช่วยกระชับความสัมพันธ์ภายใน หน้าที่ในการสร้างอาชีพให้คนในท้องถิ่น หน้าที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน หน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน การทำหน้าที่

ในระดับสังคม หน้าที่ในการบันทึกคำสั่งสอน ประวัติศาสตร์ชุมชนและให้ความรู้ หน้าที่ในการช่วยสืบทอดวรรณกรรมที่สำคัญของไทย

สำหรับปัจจัยที่ทำให้หน้าที่ประเภทต่างๆ ในแต่ละระดับของลำพวนได้สูญหายไปในปัจจุบันนั้น สามารถสรุปในภาพรวมได้ว่า เป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนทางสังคมอันเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบัน ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ ทั้งในแง่การสร้างทางเลือกใหม่เพิ่มขึ้นในการใช้สื่อเพื่อการสื่อสารระหว่างกันที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น มีสื่อโทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ เป็นต้น รวมถึงพลังในการสื่อสารของสื่อเดิม เช่น ลำพวน ที่มีความสามารถในการเชื่อมโยงวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทยพวนในปัจจุบันกับคุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านที่มีความอนุรักษ์นิยมสูงได้

ค. หน้าที่ที่คลี่คลาย

ในการทำหน้าที่ที่คลี่คลายของลำพวนในปัจจุบันนั้น มีอยู่ใน 2 ระดับ คือ **การทำหน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคล** ได้แก่ หน้าที่ในการสร้างความบันเทิง **การทำหน้าที่ในระดับสังคม** ได้แก่ หน้าที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนา

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลให้การทำหน้าที่ของลำพวน ในด้านหน้าที่ในการสร้างความบันเทิง และหน้าที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ได้คลี่คลายไปจากในอดีตนั้น มาจากปัจจัยด้านผู้ส่งสารหรือหมอลำและหมอแคนเอง ซึ่งในปัจจุบันมีจำนวนลดน้อยลงโดยเฉพาะหมอลำอาชีพและหมอแคนอาชีพ ในอำเภอบ้านหมี่ ซึ่งยังคงมีอยู่เพียงฝ่ายละ 1 ท่าน จึงทำให้การทำบทบาทหน้าที่ในการสร้างความบันเทิง และหน้าที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ต้องปรับเปลี่ยนไปในรูปแบบของการเปิดเทปหรือซีดีบันทึกเสียงการขับลำพวนของหมอลำอาชีพแทนการแสดงสด เพื่อสร้างความบันเทิงใจให้กับกลุ่มผู้ชมรุ่นเก่าซึ่งมีอายุประมาณ 60 ปีขึ้นไป และยังคงมีความชื่นชอบฟังการขับลำพวน หรือแม้แต่ในงานพิธีทางศาสนาต่างๆ จะมีการเปิดเทปบันทึกเสียงขับลำพวนภายหลังจากพิธีทางศาสนาแทนการแสดงหมอลำสด

ง. หน้าที่ที่เพิ่มใหม่

ลำพวนมีหน้าที่ซึ่งเพิ่มจากในอดีตระดับ **การทำหน้าที่ในระดับเครือญาติและชุมชน** ได้แก่ หน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน เพียงหน้าที่เดียว ซึ่งปัจจุบันเป็นหน้าที่ที่แผงมาในรูปแบบของการเยี่ยมชม การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นชาวไทยพวน ของคนนอกชุมชนที่เข้ามาสืบบทบาทในการสร้างหน้าที่ใหม่นี้ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ผ่านทางสภาวัฒนธรรมประจำตำบล

ดังนั้น ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดหน้าที่ที่เพิ่มใหม่ ซึ่งเป็นหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น เป็นผลมาจากสถาบันที่เกิดขึ้นใหม่และเป็นสถาบันภายนอกชุมชนและเป็นผลพวงมาจากนโยบายของรัฐ ที่เข้ามาสนับสนุนในรูปแบบของสภาวัฒนธรรมประจำตำบล ภายในชุมชนไทยพวนอำเภอบ้านหมี่

สำหรับสถานภาพด้านคุณค่าและความหมายของลำพวนในอดีตและปัจจุบันนั้น ในแง่ของจิตวิญญาณของความเป็นคนพวนที่ถูกถ่ายทอดผ่านลำพวนมานั้น แต่เดิมลำพวนจะแสดงถึงการถ่ายทอดวิถีการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์ ที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา และพิธีกรรมต่างๆ ที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ไม่ได้มีความเปลี่ยนแปลงไป โดยลำพวนยังคงแสดงถึงคุณค่าและความหมายด้านจิตวิญญาณของความเป็นคนพวนไว้อย่างเดิมเช่นเดียวกับในอดีต โดยการแสดงลำพวนไม่มีการเปลี่ยนแปลงยังคงไว้ซึ่งความเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีลักษณะอนุรักษ์นิยมสูงเช่นเดิม

ส่วนคุณค่าทางภาษา วรรณศิลป์นั้น ภาษาที่ใช้ในการร้อยกรอง ทำนองที่ใช้ในการขับลำพวน ยังคงไว้ซึ่งความเป็นลำพวนเช่นในอดีตที่ผ่านมา ลำพวนไม่สามารถใช้ภาษาไทยกลางในการขับได้ ไม่สามารถใช้ทำนองที่แตกต่างจากที่มีอยู่ ยังคงไว้ซึ่งทำนองเชิงช้า เนิบนาบและอ้อยสร้อย สอดรับกับบุคลิกภาพของชาวไทยพวนที่มีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เสมอมา ด้านคุณค่าของคติสอนใจ ครอบครัวยุคชาวไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่ ปัจจุบันมีรูปแบบการอบรมสั่งสอนด้วยวิธีอื่น เนื่องจากลำพวนลดความนิยมลงจากเดิมจึงไม่สามารถใช้ลำพวนในการอบรมสั่งสอนลูกหลานได้เช่นเดิม แต่อย่างไรก็ตามภายในตัวของลำพวนเองยังคงไว้ซึ่งคุณค่าด้านนี้ไม่มีเปลี่ยนแปลง เพียงแต่ถูกมองข้ามและไม่ถูกนำมาใช้เช่นเดียวกับในอดีต

สำหรับคุณค่าเชิงอัตลักษณ์ของลำพวนนั้น ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันยังคงแสดงถึงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทยพวนได้อย่างเดิม เนื่องจากลำพวนเป็นสื่อที่อนุรักษ์นิยมสูง จึงยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ด้านการขับลำพวนหรืออัตลักษณ์ของตัวเอง ตลอดจนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยพวนที่สะท้อนผ่านลำพวนออกมา

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าในด้านคุณค่าและความหมายของลำพวน เมื่อเปรียบเทียบกับต้นไม้มแห่งคุณค่าในการปรับประยุกต์สื่อพื้นบ้านแล้ว สิ่งที่จัดเป็นรากเหง้าของลำพวน อันได้แก่จิตวิญญาณของความเป็นคนพวน คุณค่าทางภาษา วรรณศิลป์ ด้านคุณค่าของคติสอนใจ และคุณค่าเชิงอัตลักษณ์ ของลำพวนไม่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นส่วนที่ฝังรากลึกอยู่ในความเป็นชาติพันธุ์ของชาวไทยพวน ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ยาก ด้วยปัจจัยที่เกิดจากความเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีความอนุรักษ์นิยมสูงภายในตัวของลำพวนเอง

ในขณะที่เดียวกันจากการศึกษาถึงสถานภาพการดำรงอยู่และความเปลี่ยนแปลงของ ลำพวน อำเภอบ้านหมี่ แล้วแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลให้ลำพวนยังคงดำรงอยู่ และปัจจัยที่ ส่งผลทำให้ลำพวนมีการเปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

1) ปัจจัยที่ส่งผลให้ลำพวนยังคงดำรงอยู่

ปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นมาจากคุณลักษณะของลำพวนเองไม่ว่าจะเป็น หมอลำ หมอแคน เนื้อหาที่ใช้ในการขับลำพวน โอกาสและสถานที่ในการแสดง ซึ่งประกอบกันเป็น การขับลำพวนและจะส่งผลต่อการดำรงอยู่ของลำพวน ซึ่งได้แก่ เนื้อหาในการขับลำพวน และ โอกาสและสถานที่ในการแสดง โดยเนื้อหาของลำพวนสามารถนำมาปรับเปลี่ยนให้มีความ เหมาะสมกับยุคสมัยได้ สามารถนำทุกเรื่องราวที่เกิดขึ้นมีแต่งหรือประดิษฐ์เป็นกลอนหมอลำพวน ได้อย่างไม่มีข้อกำหนดหรือความเชื่อที่มาเป็นกรอบของเนื้อหาในการขับลำพวน ตลอดจนโอกาส และสถานที่ในการแสดงลำพวน ที่สามารถแสดงที่ไหนในงานพิธีใดก็ได้ ยังเป็นสิ่งที่มีความยืดหยุ่น สูงที่จะช่วยให้ลำพวนยังคงดำรงอยู่ได้ในทุกวาระและโอกาสในปัจจุบัน จึงถือเป็นศักยภาพในเรื่อง ของการสร้างพื้นที่ใหม่เพิ่มเติมสำหรับลำพวนได้อย่างเหมาะสม

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่ส่งผลมาจากสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบรอบการขับลำพวน เช่น การมีสถาบันใหม่ๆ มารองรับการขับลำพวนในรูปแบบการแสดงทางวัฒนธรรม เช่น สภาวัฒนธรรม ประจำตำบลภายในชุมชนไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ ที่สามารถมีส่วนช่วยใน การรักษาไว้ซึ่งสถานภาพของลำพวนให้คงอยู่ ถึงแม้จะเป็นรูปแบบที่ถูกลดทอน ย่อส่วนลงให้เหลือ เพียงรูปแบบการแสดงในลักษณะของการสาธิตเท่านั้นก็ตาม นอกจากนี้ยังมีความพยายามของ สถานศึกษาในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการขับลำพวนภายใต้บทบาทของโรงเรียน อยู่บ้างถึงแม้จะยังขาดความต่อเนื่อง แต่สถาบันทั้งสองซึ่งเป็นสถาบันที่อยู่ภายใต้การสนับสนุน ของรัฐก็สามารถเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการอนุรักษ์การขับลำพวน ให้แสดงถึงอัตลักษณ์ทางสังคม ของชาวไทยพวนต่อไป

2) ปัจจัยที่ส่งผลทำให้ลำพวนมีการเปลี่ยนแปลงไป

ปัจจัยภายใน ซึ่งเกิดจากตัวของลำพวนเองที่จัดได้ว่าเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีลักษณะ อนุรักษ์นิยมสูง (Conservative) และสภาพของท้องถิ่น ในอำเภอบ้านหมี่ ที่มีความเปลี่ยนแปลง ไปสู่สังคมเมืองและได้รับอิทธิพลจากกระแสการพัฒนา จากการศึกษาถึงคุณลักษณะของลำพวน แล้วพบว่าลำพวนเป็นสื่อที่มีความอนุรักษ์นิยมสูง นั้นหมายถึงสื่อที่สามารถปรับประยุกต์ได้ยาก เช่น ลำพวนต้องใช้ภาษาไทยพวน ทำนองต้องเป็นทำนองพวนที่มีความเชื่องช้า อ้อยสร้อย เครื่องดนตรีประกอบยังคงให้ความสำคัญในการใช้แคนเพียงประเภทเดียว ตลอดจนรสนิยมของผู้รับสาร ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งคุณลักษณะต่างๆ เหล่านี้ล้วน เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ดั้งเดิมของ

ความเป็นชาวไทยพวนในแผ่นดินไทย ดังนั้น การขับลำพวนจึงไม่สามารถปรับประยุกต์ให้เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบันได้ เนื่องจากหากปรับคุณลักษณะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ต่างๆ แล้วก็อาจจะส่งผลกระทบต่อความเป็นลำพวนของชาวไทยพวนได้ จึงทำให้การเป็นสื่อที่อนุรักษ์นิยมสูง ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่ ในปัจจุบัน ไม่อาจจะดำรงอยู่ได้ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญและส่งผลให้ลำพวน มีการลดบทบาทหน้าที่ลงไปในปัจจุบัน

ปัจจัยภายนอก จากการกระแสของการพัฒนาและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสื่อสาร ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ชาวไทยพวนในอำเภอบ้านหมี่ เลิกเปิดรับความบันเทิงหรือนันทนาการจากสื่ออื่นๆ ได้อย่างหลากหลายและเหมาะสมกับสภาพในปัจจุบันมากกว่าการชมลำพวนเช่นในอดีต ไม่ว่าจะเป็นวงดนตรีสากล ภาพยนตร์ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต แทนการชมลำพวนเช่นแต่ก่อน นอกจากนี้ การเกิดขึ้นและเข้ามาของสถาบันใหม่ๆ ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงของสื่อพื้นบ้านนั้น หลายครั้งที่การเปลี่ยนแปลงเกิดจากความต้องการและแรงผลักดันของ “คนนอก” ที่ไม่ใช่เจ้าของวัฒนธรรม ซึ่งอาจสร้างความสูญเสียให้แก่สื่อพื้นบ้าน เนื่องจากไม่รู้จักรัก และไม่เข้าใจลำพวนอย่างแท้จริง